

Identitet til forhandling

Et minnearbeidsstudie om koreansk-adoptertes identitet og
selvfølelse i kontekst av det norske samfunn

Hege Nygaard
Mafam 13-1

VID vitenskapelige høgskole
Diakonhjemmet

Veilder: Anne Kyong Sook Øfsti

Masteroppgave
Master i familieterapi og systemisk praksis

Antall ord: 25429

31.05.2017

Forord

Masterprosjektet har vært en mangfoldig reise både profesjonelt og personlig. Når jeg ser tilbake til dets spede start har mye beveget seg, både i tekst og i forståelse, i respekt og ydmykhet. Det har vært en reise som har utfordret meg personlig i forhold til min egen adoptivreise, i det å skulle adoptere et barn. Jeg har den dag i dag ingen enkle svar til mitt valg om å adoptere. Til det er dilemmaene for mange. Til tross for det, er jeg rikere på perspektiver, og tror oppriktig at det gjør meg styrket som menneske. Likeledes håper jeg oppgaven kan berike leserens perspektiver om adoptert identitet og samfunnet adopterte vokser opp i. Dette er ikke en oppgave som gir svar. Ved å være opptatt av å finne en sannhet utelukker vi det andre.

Oppgavens fundament bygger på en minnearbeidsworkshop. Workshopgruppens deltagere har beriket masterprosjektet med minnehistorier og erfaringer som er svært verdifulle. Gjennom dem håper jeg å gi flere stemmer til adopsjonsforskningen. Jeg er dypt beæret og beveget over historiene, prosjektet ville ikke vært det samme uten disse og workshopgruppens deltagere. En stor takk til hver og en av dere for ærligheten og motet til å dele.

Det er mange jeg vil takke for at oppgaven kunne la seg gjøre. Takk til veileder Anne Kyong Sook Øfsti for verdifulle og konstruktive tilbakemeldinger. Samtalene har vært inspirerende og betydningsfulle både i forhold til masteroppgaven og min personlige reise. Takk til forskningsgruppen, Fredrik, Annette og Sølvi for fellesskap og forprosjekter. Takk til veiledningsgruppen min, Cathrine, Sigurd, Bitt, Liv Heidi og Maren for at dere har gjort mine fire år som masterstudent enda bedre. Takk til arbeidsplassen min, kollegaer og Vigdis for at dere har tilrettelagt for min skriveid. Takk til familie og venner som har latt meg være i min skriveboble og allikevel sendt meg kjærlighet. Dere betyr hver og en utrolig mye for meg.

Takk kjære Øystein, for lesing, tilbakemelding og verdifulle kommentarer. Takk for din tålmodighet, og for at du går veien sammen med meg.

Takk til vår sønn som kom i innspurten av skrivingen, du gjorde vårt personlige valg enkelt, og valget er fylt med kjærlighet.

Oslo, mai 2017

Hege Nygaard

Sammendrag

Tema for denne masteroppgaven er adoptertes identitet og selvfølelse i kontekst av det norske samfunn. Masteroppgaven forsøker å belyse følgende problemstillinger:

Hvilke rådende diskurser kan vi finne i minnene til koreansk-adopterte?

På hvilken måte har diskursene vært deltagende i koreansk-adoptertes identitet og selvfølelse?

Dette er et kvalitativt forskningsstudie forankret i sosialkonstruksjonisme og systemisk teori. Minnearbeid er benyttet som metode og analytisk verktøy. Det er en kollektiv analyse, utført i en workshopgruppe bestående av informantene og forskeren. Gjennom våre erfaringer av hverdagen konstrueres minner. Erfaringer blir diskursivt konstruert i minnene via språket. Workshopgruppen har via sine minnehistorier og den kollektive analysen belyst sine erfaringer av sosial praksis, og hvordan dette har vært deltagende i deres identitet og selvfølelse. Sentral teori for oppgaven er feminisme og poststrukturell teori, den biologiske diskurs, perspektiver på identitet, samt adopsjonsforskning.

Workshopgruppens erfaring av sosial praksis viser en biologisk kjernefamiliediskurs, hvor man via språket betinger og validerer slektskap gjennom blodsband. I sosiale relasjoner posisjonerer språket både oss selv og andre. Språket erfares å være en sentral kontekstmarkør i en majoritets- og minoritetstankegang, gjennom hierarkiske dikotomier omhandlende slektskap, så som uekte-ekte. Gjennom den biologiske kjernefamiliediskursen blir det relasjonelle slektskapet her erfart å bli satt i en minoritetsposisjon. En annen erfaring av sosial praksis er i forhold til norskhet. Workshopgruppens medlemmer har et annet fødeland enn Norge, og sett i lys av det biopolitiske landskapet settes de i en forhandlingsposisjon i forhold til norsk identitet da de ikke er "fullblods" norske fra begynnelse til slutt. Tilhørigheten til familie og nasjonalitet ble spørsmålsatt i møte med samfunnet, og analysen illustrerer hvordan workshopgruppen forhandler og justerer seg i forhold til gjeldende diskurser for å være en del av majoriteten. Generelt viste det seg at språket workshopgruppen hadde tilgjengelig ikke i tilstrekkelig grad kunne beskrive deres opplevelser eller identitet. En medvirkende faktor til språkløsheten erfares ved lite alternativer utover enten/eller kategorier som diskursivt er konstruert i språket.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	6
1.1 Introduksjon av temaet	6
1.1.1 Utvikling av tema	6
1.1.2 Minnearbeid som teori og metode	8
1.2 Betydning av tema	9
1.3 Problemstillingen	9
1.4 Begrepsavklaringer	10
2 Teori	13
2.1 Feminisme og poststrukturell teori	13
2.2 Det biologiske prinsipp i nåtidens Norge	16
2.3 Identitetsbegrepet	20
2.3.1 Hvem er jeg?	21
2.4 Adopsjonsforskning	23
2.4.1 Tidligere forskning	24
2.4.2 Kritisk adopsjonsforskning	26
3 Metodisk tilnærming	28
3.1 Vitenskapsteoretisk forankring	28
3.2 Minnearbeidets filosofiske og teoretiske premisser	28
3.3 Minner som epistemologisk utgangspunkt	30
3.4 Minnearbeid som metode	31
3.5 Datainnsamlingen	32
3.5.1 Minnearbeidets fase 1: Produksjon av minner	33
3.6 Beskrivelse av analysearbeidet	36
3.6.1 Minnearbeidets fase 2: Analyse av minnene	36
3.6.2 Minnearbeidets fase 3: Integrasjon og Teoribygging	39
3.7 Etske hensyn	40
3.8 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet	41
4 Slektskap i en biologisk kjernefamiliediskurs	43
4.1 Den biologiske diskurs - samfunnets sosiale praksis	43
4.1.1 Ekte og uekte familier	43
4.1.2 Familie og valg – ønsket om sosial integrasjon	45
4.2 Samfunnets normer og dets påvirkning på identitet og selvfølelse	48
4.3 Erfaringer av konkurrerende diskurser	50
4.4 Betraktninger over erfaringer med den biologiske diskurs	51
5 "Å gjøre rase" – norskhet som identitetsmarkør	53
5.1 Utseende som identitetsmarkør	53
5.2 Språket som identitetsmarkør	55
5.3 "Rase" som identitetsmarkør	56
5.4 Følelse av utenforskap - erfaringer med å få sin norskhet satt til forhandling	59
5.5 Betraktninger over workshopgruppens erfaringer med norskhet	61
6 Språkløshet, identitet og selvfølelse	62
6.1 Språklig tomrom	62
6.2 Selvfølelse når ansvaret for identitet bæres alene	63
6.3 Selvfølelse når identitet sees relasjonelt	65
6.4 Betraktninger over hva språkløshet gjør med identitet og selvfølelse	66
7 Oppsummering	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Litteraturliste	72
Appendix	80

<i>Vedlegg 1 Forespørsel om deltagelse i mastergradsprosjektet, og samtykkeerlæring</i>	<i>80</i>
<i>Vedlegg 2 Invitasjon til minnegruppe</i>	<i>82</i>
<i>Vedlegg 3 Utdrag fra transkripsjonen</i>	<i>84</i>

1 Innledning

1.1 Introduksjon av temaet

Dette prosjektet er et kvalitativ forskningsstudie. Prosjektet har vært tilknyttet en forskningsgruppe bestående av fire masterstudenter innen familieterapi og systemisk praksis, etter initiativ av felles veileder Anne Kyong Sook Øfsti. Forskningsgruppen har benyttet seg av samme forskningsmetode, men med ulik fremgangsmåte og tematikk. Mitt prosjekt omhandler koreansk-adoptertes erfaringer av sosial praksis i kontekst av det norske samfunnet. Videre hvordan dette har influert minnene og vært deltagende i deres identitet og selvfølelse.

Prosjektet har sitt ståsted i poststrukturalismen og sosialkonstruksjonismen¹. Det vil si at jeg ser kunnskap som konstruert i relasjoner og kontekst, og at jeg er kritisk til objektiv sannhet (Burr, 2015). Jeg vil understreke at når jeg snakker om at noe er konstruert, er ikke dette ensbetydende med at alt er konstruert. Et eksempel er i forhold til kjønn. Man kan si at kjønn er noe som er konstruert i språket vårt. Det er ikke det samme som å si at det er fullt ut konstruert, eller at kroppen ikke er noe utover å være konstruert. Det finnes alltid flere måter å se ting på, flere sannheter, som er avhengig av kontekst. Posisjonen min som forsker springer således ut fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, men med et kritisk, realistisk og kontekstuel blikk.

1.1.1 Utvikling av tema

Vi mennesker lærer om vår opprinnelse gjennom historier og minner familien forteller oss. Hvem er jeg, hvor skal jeg og hvor kommer jeg fra er sentrale spørsmål for de fleste mennesker. Disse spørsmålene har alltid fasinert og undret meg. Hvordan danner vi mennesker mening ut av våre liv? Hvilke bærende historier har vi, og hvordan påvirker historiene vårt syn på oss selv? Med dette undrende bakteppe startet mitt masterprosjekt.

Det var i et møte arrangert av en adopsjonsforening at min nysgjerrighet ble vekket første gang. Foredraget var om adopsjon og tilknytning, som er både relevant og interessant. Dog begynte jeg å tenke over hva det eventuelt vil innebære og ha et så stort fokus på tilknytning og tilknytningsforstyrrelser som ble skissert under møtet. Hva er det vi ikke ser ved å se etter

¹ Sosialkonstruksjonisme og konstruktivisme deler mange likhetstrekk, og benyttes ofte om hverandre i litteraturen. Felles er tankegangen om at det ikke er mulig å erkjenne virkeligheten på en objektiv måte, virkeligheten vil være konstruert. Forskjellen mellom dem er at innen det konstruktivistiske vektlegges individuelle konstruksjoner. Innen sosialkonstruksjonismen utvikler vi virkeligheten og danner mening gjennom sosial samhandling, språk og kultur (Lundby, 1998). Denne oppgaven vil benytte seg av termen sosialkonstruksjonisme.

tilknytningsaspektene? Sees adopterte gjennom spesifikke briller som forklarer adferd ut fra adopsjonshistorien og ikke de enkeltmenneskene de er? Hva gjør dette i så fall med adoptertes identitetskonstruksjon? Hvilken historie vil adopterte ha om seg selv, og hvordan danne mening ut av en adoptivhistorie? Jeg undret meg over slike spørsmål, og min systemiske tankegang ble aktivert. Jeg ble nysgjerrig på andre kontekster i tillegg til tilknytningsaspektet og det individuelt psykologiserte jeg følte ble italesatt. Underveis ble spørsmålet mitt: hvor er fokuset på de sosiale forhold adopterte vokser opp under? Og på hvilke måte influerer disse forholdene de adoptertes livsvilkår? Jeg begynte å tenke at dette var problemstillinger jeg ville se nærmere på i mitt masterprosjekt.

Valget om å skrive om adopterte innebar mange refleksjoner personlig. Jeg og mannen min ventet selv et adoptivbarn. Vi ønsket oss barn, og hadde valgt å danne familie på en annen måte enn hva samfunnet anser som "førstevalg". Hvordan ville dette påvirke meg underveis, ville jeg klare å stå i det? Gjennom masterprosjektet begynte jeg å få et større innblikk i mange smertefulle realiteter, som høye depresjons- og selvmordstall, og historier om ensomhet. Adopsjon innebærer ikke bare lykkelige historier. Det er mange vonde historier i forhold til identitet og selvfølelse, det å se annerledes ut enn familien, og møtet med et "hvitt" samfunn. Det er vondt å lese om andres smerte, og det har også vært smertefullt for meg som adoptant. Adopsjon har ikke vært et enkelt valg for oss, verken på det strategiske eller personlige nivået. Det ble mange spørsmål underveis, etiske, moralske og følelsesmessige. Adopsjon er så mangefasettert og reiser problemstillinger på alle kontekstnivåer. Fra samfunnsnivå og ned til individnivå, lokalt og globalt. Adopsjon er historisk tuftet i en øst – vest dikotomi der barn blir adoptert fra fattige land til rike land i Vesten. Slik er det ikke nødvendigvis lengre, da den globale økonomien er i endring, og flere land det adopteres fra er i økonomisk stand til å ta vare på barna. Det reiser etiske spørsmål om legitimitet, som hva tar vi barnet fra, og hva tar vi barnet til? Adopsjon og adopsjonssystem skaper dilemmaer, og ut av dilemmaene kommer forskjellige historier, lykkelige som smertefulle. Både for meg som adoptant, og for adopterte.

Å innta en adopsjonskritisk stilling som forsker, har personlig noen ganger føltes som å være miljøbevisst, men samtidig kjøre bil. Jeg vil dog personlig verken posisjonere meg som verken det ene eller det andre, til det er adopsjon for komplekst. Like lite som mine informanter ønsker å bli kategorisert, ønsker jeg å kategorisere. Jeg tror at ved å lete etter et svar så utelukker vi andre. Jeg har et sterkt ønske om å belyse adoptertes historier. Adopterte

sine egne historier har vært tause altfor lenge. Alle historier er like viktige, og hver enkelt sin historie er like sann. Oppgaven er like aktuell for meg som for adopterte. Den søker å belyse det felles samfunnet vi alle vokser opp i, med det kollektive ansvaret det innebærer. Det har vært en personlig reise som har gitt nye innsikter og åpnet øynene for komplekse problemstillinger, noe som igjen har økt min terapeutiske forståelse og nysgjerrighet.

1.1.2 Minnearbeid som teori og metode

Det er ikke skrevet mye om adopsjon i lys av et systemisk tankesett. Mye av litteraturen, forskningen og samfunnsdebatten omhandler hvordan mennesker som er adoptert klarer seg individuelt. Det er beskrivelser ut fra indre faktorer, som intelligens, utdannelsesnivå og psykisk tilstand. Denne oppgaven søker heller å se på hvilke samfunnsmessige strukturer de med adoptivbakgrunn lever under, og hvordan dette er med å påvirke deres identitet og selvfølelse.

Minnearbeidsteori og metode har ikke vært benyttet innen det systemiske og familieterapeutiske fag- og praksisfeltet. Generelt sammenfaller mange av grunnprinsippene i minnearbeidsteorien og metoden med det systemiske og familieterapeutiske. Refleksjon² er hjertet i minnearbeidet, men det er ikke den individuelle refleksjonen som står sterkest. Det er den kollektive refleksjonen som står i høysete, og systemet forskergruppen sammen med forskeren utgjør (Crawford, Kippax, Onyx, Gault, & Benton, 1992). Dette er sammenfallende med systemteorien som sier at vi ikke kan observere noe uten at vi observerer oss selv. Vi er med andre ord del av det systemet vi observerer (Jensen, 2009). Minnearbeid arbeider i feltet mellom det individuelle og samfunnet. Prosjektet ser på måter å konstruere seg selv i interaksjon med samfunnet. Man ser systemet som helhet og ikke som deler. Muligheten minnearbeid gir ved å kunne se på aktørene i et psykologisk og sosiologisk lys, både som metode og teori, uten å falle inn i den psykologiske individualismen tiltalte meg. Jeg mener at metoden og teorien passer godt til min tematikk da jeg søker å se den sirkulære interaksjonen mellom samfunnet og individet.

I dette forskningstudiet er metoden for datainnsamlingen selve minnearbeidet. Minnearbeidet er et resultat av en interaksjon i gruppen, mellom gruppen og meg, og hele systemet som helhet. I følge Frigga Haug (1999), er det innenfor feltet av kollektiv produksjon at den individuelle erfaring blir mulig og mennesker produserer sine liv kollektivt. Minnearbeid

² Refleksjon vil derfor være noe jeg tilstreber å gjøre underveis i hele oppgaven, og ikke under et enkelt kapittel.

søker å få frem flere historier om samme fenomen, som sammen danner en bredere kollektiv historie med større gyldighet enn den ene. Det er ikke den personlige historien som er målet i minnearbeid, men historiene som er nedskrevet som deler av en kollektiv historie. Brukt på en bestemt måte kan de kaste lys over betydelige sosiologiske problemstillinger (Haug, 1999, 2008). Ved å få frem mangfoldet rundt et fenomen vil man kunne gjøre virkeligheten mer forståelig, og på samme tid se om det er noe enhetlig ved historiene som skrives.

1.2 Betydning av tema

Hensikten med å bruke minnearbeid som metode i oppgaven er å se på hvordan voksne med en transnasjonal adoptivbakgrunn konstruerer identitet og sosialiserer seg inn i en kultur, med dens diskurser og strukturelle mekanismer, og i så måte reproducerer kulturens ideologiske tankesett. Forskning står alltid i fare for å presentere og produsere forenklete teorier om homogene grupper med felles erfaringer, som en universell "identitet". Dette prosjektet søker ikke å gi en universell beskrivelse av adopterte, men å få frem diversiteten i stemmene.

Minnearbeid er praktisk arbeid i det at minnegruppens deltagere møtes til en workshop, og kollektivt analyserer minnene sine. Prosessen kan sees både metodisk, men også med en terapeutisk virkning. Den ser identitetskonstruksjoner fra hver og ens erfaring i kontekst av samfunnet. I så måte kan temaet åpne opp for flere måter å se identitetsrelaterte prosesser hos adopterte i en terapeutisk kontekst.

Temaet vil være av relevans både for familieterapifeltet og adopsjonsfeltet, samt annen forskning som ser på familieliv, minoriteter og maktdiskurser. Masteroppgaven kan også gi en annen stemme inn i samfunnsdebatten omhandlende adopsjon og familieskap. Det er ikke utelukkende adopsjon som tema som gjør tematikken viktig, men generelt i forhold til hva som konstituerer en familie. Vi lever i en tid hvor konstallasjonen familie er i endring, og spørsmål som omhandler genetikk, kjønn, kultur, donor og adopsjon debatteres jevnlig. Slik jeg ser det er familieparadigmet fortsatt forankret i det biologiske. Mitt ønske med oppgaven er via minnearbeid å tilby et feministisk perspektiv på blant annet familieparadigmet og den biologiske diskurs, og i så måte bryte med tradisjonelle motsetningsforhold. Således vil oppgaven kunne belyse hvilke kriterier som er gjeldende for vårt samfunn og hvilke diskurser som råder. Derfor er den aktuell for oss alle.

1.3 Problemstillingen

Utformingen av problemstillingen har vært en kontinuerlig prosess, og den har endret seg

underveis i prosessen. Innen en kvalitativ studie skal en problemstilling være åpen og fleksibel slik at den kan være i endring etter hvert som prosjektet skrider frem. Samtidig må problemstillingen være presis nok, forskbar i den forstand at den er praktisk gjennomførbar, og den må kunne besvares (Thagaard, 2003). Som beskrevet i avsnittet *1.1.1 Utvikling av tema* har prosessen reist flere spørsmål som har skapt både utvidelse og endring i forhold til min forståelse av temaet. Dette har igjen påvirket problemstillingen. Det overordnede tema for masteroppgaven er koreansk-adoptertes identitet og selvfølelse i kontekst av det norske samfunnet. Utleidet fra det overordnede tema og datamateriale har jeg kommet frem til disse problemstillingene:

Hvilke rådende diskurser kan vi finne i minnene til koreansk-adopterte i Norge?

På hvilken måte har diskursene vært deltagende i koreansk-adoptertes identitet og selvfølelse?

1.4 Begrepsavklaringer

Innen adopsjonsforskning er både begrepet transnasjonalt adopterte og internasjonalt adopterte benyttet for å betegne de som adopteres fra et land til et annet. Jeg benytter meg av begrepet transnasjonal da jeg opplever at dette bedre illustrerer den globale kryssningen av landegrenser enn hva internasjonalt gjør. Jeg lener meg her på Zhao sin forståelse:

I think transnational is a better word than international to illustrate the global cross-border journey of the children. As a journey, there are always a departure point and a destination point. When adoptions across national borders are studied as transnational, what we see is not only the direction of the flow of children but also particular power relations within this flow, which can affect the adoptees' lived experience and identity work. These power relations have to be studied in a historical context as remaining effects of colonial histories (Zhao, 2012, p. 16).

Transnasjonalt er således det mest dekkende begrepet for dette prosjektet som er tuftet på feministiske og poststrukturelle tankeganger, hvor analyse av makt og maktrelasjoner er sentralt. Spesielt er dette gjeldende i forhold til minoritets- og majoritetstankegang som illustreres i dette prosjektet, både i kontekst av samfunnet og helt ned på individnivå. Noen steder i oppgaven brukes kun begrepet adopterte for å lette språket for leseren. Det refereres imidlertid alltid til transnasjonalt adopterte. I temaet for oppgaven benyttes termen koreansk-adopterte. Bakgrunnen for dette er at alle mine informanter viste seg å ha Sør-Korea som fødeland. Å være adoptert derfra var imidlertid ikke et kriterium. Kriteriet var at de måtte være transnasjonalt adopterte. For å være tett på deres erfaringer, har jeg imidlertid valgt å

benytte termen koreansk-adopterte i tittelen og problemstillingen. Dette for å understreke at erfaringene er workshopgruppens, og ikke nødvendigvis kan generaliseres til andre adopterte. I oppgavens tekst brukes imidlertid gjennomgående transnasjonalt adopterte fordi workshopgruppens erfaringer blir belyst med forskning som omhandler transnasjonal adopsjon. Det er grunn til å anta at denne forskningen er like valid for adopterte fra Sør-Korea som fra andre land der adoptertes utseende skiller seg fra majoritetsbefolkningen i mottakerlandet. Det er de bakenforliggende strukturene i samfunnet adopterte vokser opp i som er fokuset i oppgaven, ikke fødelandene.

Minnearbeid innebærer at en gruppe mennesker møtes til en felles workshop. Jeg har gjort flere workshoper i dette prosjektet, både med medstudenter og informanter.

Forskningsgruppen, bestående av mine medstudenter vil i oppgaven betegnes som forskningsgruppen når det refereres til de minnearbeidsgruppene vi gjennomførte.

Minnearbeidsgruppen med mine informanter og jeg vil heretter bli benevnt workshopgruppen. Arbeidet i workshopgruppen er masteroppgavens empiriske materiale.

I oppgaven benyttes ordet "race", eller "rase". Dette er et begrep tuftet i sosiale konstruksjoner og ikke biologi. Det er vanskelig å finne et betegnende ord på norsk som dekker dette uttrykket, da verken etnisitet eller hudfarge er fullt ut dekkende. "Race" i denne sammenheng innbefatter både hudfarge, etnisitet og kultur. Jeg er fullt klar over at "rase" er et tabubelagt ord. Men fordi det er tabubelagt, samtidig som rasistiske diskurser lever videre, mangler transnasjonalt adopterte ord for å uttrykke følelser som nettopp er basert på hvordan de blir møtt av samfunnet. Herunder hvilke egenskaper de blir gitt av andre, som følge av ulik hudfarge og fenotypiske trekk. "Å gjøre rase" blir brukt i denne oppgaven på samme måte som man innen kjønnsforskning sier "å gjøre kjønn", og innen familieterapi sier "å gjøre familie". Jeg vil komme tilbake til dette i oppgavens teoridel, under avsnittet *2.1 Feminisme og poststrukturell teori*.

Når jeg skriver om identitet, er ikke det for å definere eller årsaks-forklare andres identitetskonstruksjoner. Bakgrunnen for bruk av begrepet identitetskonstruksjon er at det er et mye brukt begrep innen tidligere forskning. I dag vil man ofte heller benytte begrepene subjektivitet eller selvforståelse. Siden identitetsteorien som ligger til grunn ble utarbeidet forut for de nye begrepene, har jeg valgt å benytte begrepet identitetskonstruksjon til tider i

oppgaven, da spesielt i teorikapittelet. Oppgavens problemstilling benytter seg av de dagsaktuelle begrepene, identitet og selvfølelse.

Andre begreper vil bli forklart fortløpende i tekst.

2 Teori

Kapittelet presenterer teoretiske perspektiver og begrep som anses som viktige for å belyse oppgavens problemstilling. Først presenteres feministisk teori som tradisjonelt søker å belyse kvinners og andre marginaliserte gruppers liv ved å sette søkelyset på hvordan minoriteter undertrykkes gjennom maktstrukturer i samfunnet. Slike maktstrukturer kan synliggjøres gjennom språklig dekonstruksjon med den hensikt å avdekke diskurser som opprettholder og viderefører undertrykkelse. Videre vil den biologiske diskurs i nåtidens Norge bli belyst fordi denne er hoveddiskursen funnet i det empiriske materialet. Den biologiske diskurs står sterkt i lovtekster og språk og er med på å opprettholde den biologiske familien som normen for hva en familie er i Norge. Deretter presenteres perspektiver på identitet da identitet og selvfølelse er sentralt i oppgavens problemstilling. Avslutningsvis belyses adopsjonsforskning, både historisk forskning og nyere adopsjonskritisk forskning. Disse perspektivene på adopsjon har vært og vil fortsatt være viktige for hvordan adopsjon oppfattes og således for hvordan adopterte ser på seg selv.

De mer metodeteoretiske begrepene vil bli presentert i oppgavens metodedel.

2.1 Feminisme og poststrukturell teori

Minnearbeid er forankret i feminismen. Utgangspunktet for feministisk teori er perspektivet til underordnede kvinners og andre marginaliserte gruppers liv, hvor poststrukturalistisk³ teori er vesentlig. Feminismen og de poststrukturelle teoretikerne forsøkte blant annet å komme andro-, - og etnosentrismen til livs (Haug, 1999). De avviste ikke andro- og etnosentrismene, men dekonstruerte de historiske og ideologiske tankemessige strukturene som har konstituert disse sentrismene. Slik unngikk de å bli sittende fast i de samme tankemessige strukturene (Follevåg, 2007, p. 26). Epistemologisk er dekonstruksjonen av sentrismene viktig innen minnearbeidet, da minnearbeid forstår den sosiale orden som noe som blir etablert og reproduisert av individer gjennom deres erfaringer av hverdagen (Jansson, Wendt, & Åse, 2008). Dekonstruksjonsbegrepet innen feministiske og poststrukturelle teorier er inspirert av Jacques Derrida (Follevåg, 2006). Derrida var mannen som gjorde dekonstruksjonsbegrepet kjent (Øfsti, 2010). Derrida var hovedsakelig opptatt av det språklige og ville til livs tankegangen om at det finnes én kjerne, én sannhet. Ved å være opptatt av å finne én sannhet så utelukker vi ”det andre”. Ved dekonstruksjon analyseres språket vårt *for å oppdage og*

³ Poststrukturalismen som metodeteoretisk begrep presenteres nærmere i metodekapittelet.

gjenkjenne de underliggende og implisitte meninger av et fenomen, begrep eller en diskusjon (Øfsti, 2010, p. 24). I en språklig sammenheng blir dette til at språket ikke fungerer ved at et ord representerer et meningsinnhold som er gitt på forhånd, men i stedet som et uendelig nettverk av forskjeller mellom ord, hvor et hvert ord viser til andre ord, men aldri til noe annet enn ord, aldri til en egentlig virkelighet utenfor språket (Claudi, 2013, p. 89). Det er denne prosessen som kalles dekonstruksjon, å bryte ned grensene og de gitte oppfatningene.

Andro, - og etnosentrisme skaper dikotomier i språket vårt: 'Øst og Vest', 'Kvinne og Mann'. Begreper som "oss" og "de andre" blir motsetninger, og bidrar til en majoritets-, og minoritets-tenkning. Konseptet "de andre" var først nevnt i Edward Said sin studie om orientalisme (Said, 1995; Zhao, 2012), og sees som et resultat av den dikotomiske og hierarkiske Øst-Vest tankegangen:

Through a process of othering in which the Orient is produced as the essentially different Other in contrast to the West or Europe, a binary division between two unequal power positions has been constructed: the West as the dominant, strong and progressive one, and the Oriental as the subordinated, weak and backward one (Zhao, 2012, p. 27).

Majoritets- og minoritets-tankegang er vesentlig for denne oppgaven i forhold til hvilke identitetskategorier workshopgruppen konstruerte seg innenfor, for eksempel norskhet. Identitet er ett av de to begrepene som ofte trekkes frem innen det nye paradigmet i feministisk tankegang, og vil bli presentert senere i teorikapittelet. Det andre begrepet som ofte trekkes frem er interseksjonalitet. Uttrykket er ofte brukt rundt kategorier som "rase", etnisitet, klasse, kjønn og seksualitet i forhold til maktrelasjoner og identitetskonstruksjoner. Interseksjonalitet sier noe om hvordan de forskjellige kategoriene interagerer med hverandre, og krysser hverandre i vår hverdag. Det er et analytisk verktøy for å se hvordan de forskjellige kategoriene er konstruert sosialt og kulturelt på forskjellige systemnivåer i samfunnet (Zhao, 2012). Fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted sees ikke kategoriene som forutbestemte og etablerte kategorier, men mer som flytende og gjensidig sosialt konstruerte via inklusjons/eksklusjons prosesser.

Flere nordiske feministiske forskere hevder at man bør holde det feministiske paradigmet åpent for å utvikle og inkludere nye kategorier enn de som tradisjonelt har vært snakket om (Zhao, 2012). Nye kategorier kan for eksempel være alder og funksjonshemming. Et annet

eksempel er adopsjon. I 2012 forsket Yan Zhao på adoptertes konstruksjon av nasjonal identitet i kontekst av norskhet (Zhao, 2012). Hun la til en “ny” kategori som hun kaller “adoptionality” som relaterer til termen “being adopted”. Hun undersøkte blant annet hvordan “adoptionality” interseksjonaliserer med andre kategorier som “rase”, klasse eller kjønn. Kategorien “rase” sees som særlig aktuell, da enkelte norske, etniske relasjons- og migrasjonsstudieretninger argumenter for at inklusjonen og eksklusjonen rundt det norske ”vi” sentrerer seg rundt spørsmål om ”rase” (e.g. Gullestad 2002, 2006, Berg et al. 2010). Bruk av ordet ”rase” og de assosiasjonene ordet gir til historiske rasistiske diskurser, om mennesker basert på utseende, ligner det Øfsti kaller *echoed discourse* (Øfsti, 2008, pp. 138-139). Ordet ”rase” gir et ekko av tradisjonelle forestillinger som vi nøler med å italesette i dagens samfunn. Dette fordi politisk korrekthet har lagt lokk på, og bragt til taushet noe som uansett er en klar tilstedeværende diskurs (Øfsti, 2008). Denne frykten for å bli oppfattet som rasistisk har imidlertid gjort det vanskelig å finne alternative begreper for å uttrykke hvordan diskurser om raser og tilknyttede fordommer om egenskaper lever videre. ”Race” og ”racialized”⁴ som benyttes i oppgaven henspiller nettopp på dette: Hvordan adopterte møtes med fordommer og hvordan adopterte ”gjør rase” (som norskhet) for å kompensere for forskjell i utseende og fenotypiske trekk, for på den måten å bli mer akseptert i samfunnet.

Dette vil utgjøre en slags dobbelthet for adopterte, derav vil det å bruke interseksjonalitet som et analytisk redskap være nyttig. Zhao skriver:

In my study, I found that adoptees’ adoption background (or “being adopted”) could in fact mark a majority Norwegian position despite the simultaneous production of “race”, in which not being white produces a difference in relation to Norwegianness. In this way, “being adopted” produces another difference for adoptees, separating them from other minority groups in Norway and contributing to their enactment of Norwegianness. (Zhao, 2013, p. 204).

Proessen “å gjøre rase” blir innen feminismen kalt “racialization”. “Racialization” er en sosial konstruksjon og en prosess hvor grupper og individer blir kategorisert innen en rasemessig kategori (så som asiatiske, hvite, sorte og så videre). Både “oss” og “de andre” blir “racialized” gjennom prosessen av “racialization”, og bidrar til en majoritets, - og minoritetstankegang (Alsmark, 2002). Det er som nevnt innledningsvis en sosial konstruksjon og ikke et biologisk konsept. Begrepet er bredt brukt innen feministisk postkolonial feminisme, og omhandler kort summert: “hvem og hva blir “racialized”?” (Zhao, 2012).

⁴ Bruker her det engelske ordet i mangel på et godt norsk ord.

Basert på denne teoritradisjonens forståelse, er ikke de sosiale kategoriene som “rase” og kjønn bare relatert til etniske (“racialized”) minoriteter eller kvinner, men de må studeres som et relasjonelt fenomen (A. J. Berg, 2008). I så måte er workshopgruppens opplevelse av hvilken kategori de til enhver tid opplever seg som en del av kontekstuelet betinget i relasjoner. Det er ikke utelukkende “rase” og utseende i seg selv som er markører i en majoritets-, minoritets-prosess, men også markører som språk, kjønn, kultur og selve bakgrunnen å være adoptert. I enkelte kontekster vil adopterte oppleve å være marginalisert, fordi de kategoriseres på bakgrunn av for eksempel utseende. I andre kontekster vil adopterte være en del av det norske “vi”, og i så måte være en del av majoriteten. Hvordan denne vekselvdansen er med å påvirke workshopgruppens selvfølelse og kontinuerlige identitetsdannelse vil jeg belyse nærmere i oppgavens analysedel.

Geir Follevåg (2006) hevder i sin avhandling “Biologosentrisme” at tenkningen rundt adopterte og adopsjon er dikotomisk og hierarkisk, og følger samme mønster som androsentrismen og etnosentrismen. Dette hevder han på bakgrunn av hva han mener er den rådende allmenne oppfatningen rundt adopsjon og familie i dag, hvor biologien og det hvite utgjør det normative senteret som man navigerer ut fra (Follevåg, 2006). Follevåg skriver:

androsentrismen og etnosentrismen har styrt forståinga av relasjonen mellom høvesvis mann (andro) – kvinne og det kvite, europeiske, vestlege, Oksidenten – det farga, ikkje-europeiske, ikkjevestlege, Orienten. Mannen og det kvite har vore eit implisitt ideal medan kvinna og det ikkje kvite har blitt definert som negasjonar – kva dei ikkje er og kva dei manglar – i høve til idealet[...]Mannen og det kvite utgjør eit normativt senter, derav nemningane andro-sentrisme og etno-sentrisme. Dette tankemønsteret er ikkje berre dikotomisk, men også hierarkisk (Follevåg, 2007, pp. 25-26).

Er det slik at vår kultur i dag er preget av en biologisk og genetisk tankegang, hvor familier som er bundet sammen med blodsband har en forrang over andre familieformer? Eller bindes familien sammen av en sosial konstruksjon og bevisste valg? (Fisher, 2003). Den biologiske diskurs er gjennomgående i den kollektive analysen i dette prosjektet, og stod klart ut som en hoveddiskurs. Workshopgruppen fant både i minnehistoriene og i analysen erfaringer om at samfunnet ser slektskap og familie ut fra et biologisk perspektiv. Jeg vil derfor belyse den biologiske diskurs sin posisjon i Norge i dag i neste underkapittel.

2.2 Det biologiske prinsipp i nåtidens Norge

Biosentrisme står sterkt i Norge i dag. Historisk sett har ikke diskursen vært like totalitær (Stiklestad, 2007), og jeg vil i dette kapitlet forsøke å belyse dens historiske utvikling og

hvordan den opptrer i samfunnet i dag. Hva er en familie, og hva er slektskap? Hvilke ord og konstruksjoner ligger i språket vårt, og hvilken innvirkning har diskursen på hvordan vi snakker om og tenker foreldreskap, familie og omsorg?

Familiebegrepet i en etymologisk ordbok har den opprinnelige betydningen: *Samtlige tjenere i et hus eller alle hørende personer til en husstand* (Falk & Torp, 1991). På 1800-tallet bodde det mange mennesker i samme husstand. I takt med industrialiseringen ble det færre og færre, og til sist kun de som tilhørte samme blodsband i familien. Vi fikk en ny familiegruppe hvor de biologiske båndene ble tydeligere enn de hadde vært. Gradvis ble denne gruppen til det som Stortingsmelding 29. (2002-2003) med sitat fra FNs barnekonvensjon kalte for "vårt samfunns grunnleggende enhet" (Bunkholt, 2013).

Den biologiske diskurs har blitt mer fremtredende i løpet av de siste tiår i vårt samfunn. Dette kan vi blant annet se i lovverket, her er noen eksempler:

En av de bærende grunnverdier er forankret til det såkalte biologiske prinsipp. De grunnleggende verdiene er av en slik karakter at de grunngir seg selv. Vi trenger ikke motivere dem ved hjelp av andre verdier (NOU 2000:12).

Odelstingsproposisjonen ser ut til å gå ut fra at det genetiske båndet er så viktig at mangelen på kontakt med den biologiske far gjør barnet sterkt skadelidende. Odelstingsproposisjonen ser ut til å gå ut fra dette standpunktet nærmest som et ubegrunnet dogme (Bioteknologinemda 2002).

I adopsjonslovgivningen står det: *Et hensyn ved helhetsvurderingen er at en adoptivfamilie skal være mest mulig lik en biologisk familie, både med hensyn til søkernes og barnas alder, antall barn, boligforhold osv.* (Follevåg, 2006, p. 30). Bakgrunnen for at jeg velger å belyse dette med så mange eksempler, er for å illustrere at det biologiske prinsipp står som en bauta i Norge når det gjelder lovtekster. Dette kan igjen gjøre seg gjeldende i den allmenne oppfatning og vårt felles tankegods. Jeg forstår derfor definisjonen av slektskap som biopolitisk, da staten anerkjenner og regulerer bestemte relasjoner som slektskap, for eksempel via ekteskapslovgivning. Parallelt produserer slektskap disiplinerende og identitetskonstruerende posisjoner som for eksempel "mor", "far" og "barn". Myong og Petersen sier følgende om det biopolitiske perspektiv:

At iagttage slægtskab gennem en biopolitisk linse gør det muligt at forstå slægtskab som en grundlæggende komponent i de videns/magtdiskurser, der betinger liv og identitet, snarere end som "rene" og universelle biologiske relationer (Myong & Petersen, 2012, p. 120)

Formuleringen om at adopsjonsfamilien skal ligne mest mulig på den biologiske, er problematisk, for det gjør den biologiske familien til et absolutt ideal, mener Follevåg:

Det biologosentriske tankemønsteret er ein dikotomisk-hierarkisk struktur der positive eigenskapar er knytt til den biologiske familien medan adoptivfamilien er definert som ein negasjon og mangel i høve til den biologiske familien. Biologosentrismen baserer seg på motsetnadspar som god – dårleg, sikker – usikker, ekte – uekte, sann – usann, fullstendig – mangelfull[...]Faste vendingar og uttrykk er til dømes at "blod er tjukkare enn vatn", adopterte manglar "bitar" i sin identitet, dei manglar "røter", er avslutta sirkclar, har ufullstendige og mangelfulle livshistorier (Follevåg, 2007, p. 27)

Han påpeker at mye forskning er preget av et "biologosentrisk" utgangspunkt, hvor fokuset er mer på fraværet av den biologiske familien enn på nærværet av en adopsjonsfamilie.

Forskerne snakker dermed om "ufullstendige livshistorier" og manglende "puslespillbiter".

Dette er en automatisert forståelse av hva en livshistorie er. Underforstått i et slikt syn ligger en holdning om at livshistorie er en biologisk historie - uten alle biologiske elementer på plass, er adopterte ufullstendige. Follevåg sier i et intervju i Aftenposten: *Dette dreier seg om etikk og verdighet, og i det ufullstendige ligger det noe negativt og nedverdiggende, du er et hus uten nødvendige byggesteiner* (Rød, 2007).

I studier gjort på identitet innen adopsjonslitteraturen, finner man at mangfoldet av teoriene omhandler manglende "biologisk" informasjon, som ukjent opphav og slektninger, ukjent helse og genetisk informasjon (Leon, 2002). Imidlertid, omhandler identitet mer enn den informasjonen man innehar:

It is the story that one constructs with that information. How is an adoptee's narrative socially constructed, and how does that narrative help the person know where he or she fits into the world? (Grotevant & Von Korff, 2011).

Adopsjonshistorier omhandler tap, men de kan også inneha andre aspekter og være mangfoldige. Da dette påvirker hvordan vi snakker og agerer, er det derfor viktig at vi språklig har flere repertoar, slik at det gis større handlingsrom og mulighet for multiple

identiteter.

If adoption is not viewed primarily in terms of loss and liabilities, it may also be best to not view it as the “last resort,” as is the current custom among many adoption workers. Instead, adoption may be regarded as an alternative form of parenthood, and adoption workers may promote those characteristics of adoptive families that enhance functioning and seek to change those social forces in society that may challenge its efficacy (Leon, 2002).

Innen adopsjonslovgivningen ble det i 1983 aktualisert et forslag fra departementet om adoptivbarns rett til å finne sitt biologiske opphav. Begrunnelsen var først og fremst betydningen ved å kjenne sin ”*identitet*” ved å vite hvem de biologiske foreldrene er (Stiklestad, 2007, p. 33). Her knytter man identitetsutviklingen direkte opp mot biologisk opphav. Det er mange som søker sitt genetiske opphav, og den senere tid har man sett et økende antall innen adopsjonsfeltet. Et behov for å vite hva og hvem man genetisk kommer fra kan gjøre seg gjeldende i forskjellige faser av livet. Det kan være seg ved sykdom, fødsel eller i overganger til ungdomstid og voksen alder. Det er viktig at det er rettighetsfestet at man kan søke sitt biologiske opphav hvis, og når, man skulle ønske det. Det er dog problematisk at det i språket skrives og tales frem som om ønsket om å finne det genetiske opphavet er naturgitt og noe alle skal ønske.

Gjenforeningsidealet som adopterte blir stilt overfor kan betraktes som et ytterpunkt av det biologiske prinsipp, hvor rett til å kjenne sitt biologiske opphav i stedet er blitt til et krav om det samme. I så måte fremstår det biologiske prinsipp som en klamp om foten (Stiklestad, 2007, p. 37).

I 2012 ble det nedsatt et utvalg som skulle vurdere det biologiske prinsippets posisjon i barnevernet i forbindelse med en utarbeidelse av en NOU. I forhold til barns identitetsutvikling kunne ikke utvalget finne noen kobling mellom barns utvikling og biologisk tilhørighet. Derimot kunne de finne en kobling mellom identitetsutviklingen og tilknytningsstøtte, oppdragelsesstil og sosioøkonomiske forhold (Bunkholdt, 2003, 2013; Gulbrandsen, 2006; Von Tetzchner, 2002). Et studie av unge barns tanker om adopsjon før skolealder viste at ikke-adopterte hadde en signifikant mer negativ forståelse av det å være adoptert, enn hva de adopterte selv hadde (Singer, Brodzinsky, Ramsay, Steir, & Waters, 1985). Enda viktigere er at de adoptertes syn ble mer og mer negativt, tilnærmet de ikke-adoptertes forståelse, i løpet av barneskolen. Dette er den samme periode hvor man fant at barna erfarte at slektskap er det samme som biologiske bånd (Haugaard, 1998).

I dagens samfunn beveger konseptet familie seg. Dette byr på nye diskurser om familieskap og slektsbånd. Vårt samfunn beveger seg i økende grad demokratisk vekk fra normen om den kjernebiologiske familie. Den inkluderer nå “ikke-tradisjonelle” familier så som blandede steforeldre husholdninger, singel-foreldre husholdninger, homofile-foreldre husholdninger, familier skapt av assistert reproduksjonsteknologi som donor og surrogati, og barneoppdragelse av utvidet familie. På grunn av disse strukturelle forandringene innen familie og foreldreskap, kan det i økende grad bli mulig å definere slektskap og foreldreskap i en mer fleksibel form enn ved kun blodsband (Leon, 2002).

Masteroppgaven søker å belyse de rådende og konkurrerende diskurser og sosiale praksiser som influerer familiedynamikker og individuelle identiteter. Identitet og selvfølelse vil analyseres i form av selvets egne refleksjoner og i interaksjon med andre. Adoptertes identitet er som alle andre identiteter influert av samfunnets diskurser og sosiale praksiser. Det har derfor vært viktig å sette søkelyset på samfunnet adopterte vokser opp i. Videre i oppgaven vil jeg nå presentere teori omhandlende selve identitetsbegrepet.

2.3 Identitetsbegrepet

Begrepet identitet er konseptualisert på en rekke forskjellige måter. Identitetsbegrepets definisjon avhenger av ulike historiske tider, kulturer og fagdisipliners forståelse av virkeligheten (Vignoles, Schwartz, & Luyckx, 2011). Fra et individualpsykologisk ståsted er man opptatt av enkeltmenneskets psykiske utvikling i identitetsutviklingen, og definerer identitet som *de bevisste eller ubevisste forestillingene et individ har om seg selv* (Dalen & Sætersdal, 1992). Fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted blir menneskers identitet til i samspill med sine omgivelser. Vår identitet er ikke uavhengig. Den er knyttet til de sosiale gruppene vi identifiserer oss med, familien vår og lokalsamfunnet vi kommer fra. Identiteten skapes via de diskurser som til enhver tid er tilgjengelige for oss, og som vi tilegner oss via kommunikasjon med omverdenen. Det vil alltid være flere diskurser i samspill, og det gjør i henhold til sosialkonstruksjonismen identiteten fragmentert og midlertidig (Burr, 2015). Subjektet posisjonerer seg ikke bare et sted i en diskurs, men i mange forskjellige posisjoner innen ulike diskurser, og blir i så måte påvirket og formet av forskjellige diskurser til enhver tid (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). For eksempel kan adopterte inneha både posisjonen som

”datter”, ”kvinne” og ”adoptert”. Disse posisjonene kan komme i konflikt med hverandre i forskjellige kontekster, avhengig av de rådende diskursene.

Innen sosialkonstruksjonismen er synet på essensialisme et viktig premiss, spesielt i forhold til identitet og personlighet. Ifølge Burr vil en essensialist se og forstå verden ut i fra en tanke om at alle ting, også mennesket, har en egen bestemt essens eller egen natur. Dette er førende for hvordan vi som mennesker er og hva vi gjør. Det er den naturlige essens som er avgjørende for menneskets handlinger og væremåte (Burr, 2015). Innen sosialkonstruksjonismen sees ikke personligheten som en essensiell del av menneskets natur. Personligheten er deler som blir tilgjengelige for oss via språket, og det finnes ikke en korrekt måte å forstå mennesket eller menneskets personlighet. Identitet blir her forstått som noe flytende, noe man i stor grad gjør, snarere enn er, og som blir til i samspill mellom individer og sosiale konstruksjoner (Flatø, 2017). Jeg bruker derfor i stor grad teori som argumenterer i mot essensialisme.

2.3.1 Hvem er jeg?

Grammatisk foreslås det at ”jeg” er entall, individuell og uavhengig av andre, mens det i virkeligheten er gjeldende en gjensidig avhengighet av hverandre (Bateson, 2016). Mennesket er jeg, vi, oss, dem på samme tid. Vi er relasjonelle mennesker. Identiteten skapes via samspill og evalueringer i den konteksten vi til enhver tid befinner oss i (Burr, 2015). *In every context, significant social distinctions shape identity, which in turn, shapes behaviour and society* (Markus, 2008). For oss mennesker er det ikke mulig å leve utenfor denne syklusen. Syklusen er et resultat av menneskers aktivitet over tid, over hvordan mennesker, individuelt og kollektivt skaper mening i hverdagen. Svarene til spørsmålet ”hvem er jeg?” både kan og vil endre seg hyppig, og de vil være medskapere i handlinger, refleksjoner over ens egne, men også andres tanker, følelser og handlinger (Markus, 2008).

Kontekstuellt er samspill og kommunikasjon medskapende til vår identitet, og denne interaksjon baseres på språk (Burr, 2015). Språket er en *identitetsmarkør*. Det vil si at måten vi bruker språket på, signaliserer både hvem vi er, hvem vi ønsker å være, hvilke sosiale grupper vi tilhører, og hvilke grupper vi identifiserer oss med. Vi posisjonerer både oss selv og andre gjennom språket. Bakhtin er en av strukturalistene som var opptatt av språkets sosiale karakter. Sentralt hos han er tanken om at språket ikke eksisterer som en entydig og ideologisk nøytral størrelse: *enhver bruk av språket skjer i en kontekst som er betinget av*

sosiale og politiske forhold (Claudi, 2013, p. 51). Det vil si at språket vårt er påvirket og influert av de til enhver tids rådende diskurser som er tilgjengelige for oss.

Innen poststrukturalismen sees språk som noe mer enn bare ord, grammatikk og vokabular. Språk er et system som danner mening. Joan Scott skriver:

through which meaning is constructed and cultural practices organized and by which, accordingly, people represent and understand their world, including who they are and how they relate to others (Butler & Weed, 2011).

Språket blir utgangspunktet hvor vi kan forstå hvordan relasjoner er produsert og erfart, hvordan kollektiv identitet er etablert. Identiteten er foranderlig, på lik linje med varierende normer og diskurser i samfunnet. Språket i seg selv er sammenstilt på tvers av tid og forflytning av mennesket, likeså planter, dyr og religion. Kulturene vi vokser opp i er påvirket av mange faktorer, og i vår globaliserte verden er det vanskelig å finne de eksakte røttene og opphavet til hver og en (Bateson, 2016). Hvor den ytre verden slutter, og ”jeg” starter er diffust, de er vevet inn i hverandre som et fargerikt stykke billedvev.

I språket beskriver vi oss ofte som en av oss, som i motsetning til de andre. Det blir dem og vi, deg eller meg. Denne dualistiske måten å snakke på blir en måte å dele verden i to, og det finnes ikke noe imellom (Jensen & Ulleberg, 2011, p. 207). Hvordan viser dette seg for de som er adoptert, og hvilke ord kan vi bruke som skaper et større valg i forhold til hvem man identitetsmessig føler at man er? Det er ofte motstridende stemmer i adopsjonsdebattene, hvor det debatteres over hvorvidt man føler tilhørighet til flere kulturer eller bare den kulturen man er vokst opp i. Dette kan skape et behov for å utforske sin etniske identitet. I seg selv brukes ordet etnisitet ofte når vi skal markere en forskjell fra oss selv, ”oss” og ”de andre”. Jensen og Ulleberg (Jensen & Ulleberg, 2011) definerer etnisitet slik:

Etnisitet er en kollektiv identitet knyttet til forestillinger om kulturelt fellesskap. Fellesskapet knyttes ofte til historie og territorial tilknytning, religion og noen ganger språk. Etnisiteten eller hvilket kulturelt fellesskap enkeltpersoner vil tilhøre, bestemmes av dem selv (p. 228).

Etnisitet i forhold til identitet gir i utgangspunktet et valg for hver og en på hvordan man definerer seg selv. Det er ikke noe man skal tillegges på grunn av hudfarge, språk eller familiens opprinnelse. Å utforske sin etniske identitet og herkomst, markerer et skifte i ens tilnærming fra en deskriptiv kategori, mot en mer meningsfylt opplevelse av medlemskap.

Forskere ser på etnisk identitetsutvikling som et bevis på en majoritetsgruppes dominans, fordi det er primært ikke-hvite som utforsker sin etnisitet, og det er utelukkende blant hvite at selvfølelse ikke korrelerer med etnisk identitetsutvikling (Lee Shiao & Tuan, 2008; Phinney & Alipuria, 1990). Jeg vil i denne oppgaven se etnisk identitet opp mot de forskjellige identitetskategoriene som gruppen analyserte frem, og hvordan disse interseksjonaliserer med hverandre, og påvirker workshopgruppens identitetskonstruksjoner i forskjellige kontekster. Jeg ser dog ikke etnisitetsbegrepet alene overførbart til adopsjonsforskning uten at vi ser på andre faktorer. Identitetsutvikling skapes gjennom livets stadier av sosiale kontekster og omgivelser, som i sin tur skaper innholdet og forholdene for en eventuelt etnisk utforskning (Lee Shiao & Tuan, 2008).

2.4 Adopsjonsforskning

Historisk har transnasjonal adopsjon og adopsjonsforskning stort sett befattet seg med hvordan det går med de som er adoptert på individnivå, hvor man psykologiserer deres erfaringer i kontekst av familie og slektskap. Majoriteten av forskningen er gjort via intervjuer av adoptivforeldre. Det er lite forskning som har undersøkt hvordan adopterte erfarer sin hverdag og sine opplevelser. De fleste studiene har vært gjort med fokus på barne/ungdomsår, og sjelden på voksenlivet (Dalen & Sætersdal, 1992; Goody, 1969; Howell, 2006; Juffer & Tieman, 2009; Lee Shiao & Tuan, 2008; Raible, 2008). Forskningen er utført av andre enn de adopterte selv, hvilket i seg selv kan skape en distanse mellom den som forskes på og den som forsker. Nå har derimot den første generasjonen adopterte blitt voksne, og nye stemmer vokser frem i samfunnsdebatten, hvor stemmene er de adopterte selv. Etter mange tiår med fortellinger fra adopsjonssystemene og adoptivforeldrene har det naturlig vokst frem et behov for adopterte selv å komme med sine historier. Dette viser seg ikke bare innen forskning, men også innen film, litteratur og samfunnsdebatter. I det at mye av adopsjon har vært fremstilt som en anordning som fremmer lykke og glede er det forståelig et behov, og en nødvendighet, å få frem andre historier omhandlende tap, smerte og ensomhet (Myong, 2017). Dette er medskapende til et økt mangfold i tenkningen rundt adopsjon og om adopterte. Fokuset har dreid mer mot de strukturelle forhold adopterte vokser opp under og vekk fra det psykologiserte og individualistiske fokuset. Særlig innen Skandinavia har det i nyere tid vokst frem en retning benevnt som “kritisk adopsjonsforskning”. Dette er et voksende forskningsfelt, og jeg velger å belyse noen av de mest fremtredende forskerne innen denne retningen. Bakgrunnen for at jeg velger å belyse denne retningen, er fordi mitt

forskningsstudie også er forankret i feministisk og poststrukturell tankegang. I likhet med den kritiske adopsjonsforskningen, ønsker jeg å belyse de strukturelle forhold som de adopterte vokser opp under, og hvordan de erfarer hverdagen i Norge. Jeg anser at konteksten er relativ lik som hverdagen i Danmark og Sverige, og ser derfor forskning gjort i Skandinavia som aktuell for min oppgave.

Siden mine informanter er oppvokst på 70- og 80- tallet, ser jeg det som aktuelt å presentere deler av den adopsjonsforskningen som var rådende på denne tiden. Dette for å vise hva som var den allmenne oppfatningen rundt adopsjon. Hva som konstituerte den rådende sosiale praksis som igjen influerer det tilgjengelige språk i hverdagen. Jeg anser dette som viktig da det setter konteksten for de minnehistoriene og erfaringene workshopgruppen har.

2.4.1 Tidligere forskning

Teoriene til sosiologen Harold Kirk har influert store deler av adopsjonsforskningen fra 1960-tallet og fremover. Hans forskning har hovedsakelig vært på innenlandsadopsjon og adoptivforeldre, som han mener har et handikap i samfunnet. Teoriene er tuftet på ideen om at adopsjonsfamilier alltid vil være ”nest best” i dagens samfunn, gitt normen i samfunnet om den biologiske familie som idealfamilien. Kirk mener familien har to handlingsalternativer for å håndtere utfordringene, ”*acknowledgement of difference*” og ”*rejection of difference*”. Teoriene har vært fundamentale og mye brukt i adopsjonsforskning verden over (Dalen & Sætersdal, 1992; Kirk, 1964, 1981; Kirk & Tansey, 1988; Zhao, 2012). For adoptivbarnet innebærer dette en læring om at biologiske foreldre er idealet, og de ”egentlige” foreldrene.

Perhaps it is not a child’s initial learning of being adopted that is traumatic (i.e., shocking to one’s sense of self and reality), but rather the clash between the child’s attachment to the adoptive parents and the newly acquired understanding of the “real” biological parents, which challenges the primacy of that attachment (Leon, 2002, p. 264).

Det kan med andre ord oppstå utfordringer for adoptivbarnet i forhold til dets opplevelse av det sosialt konstruerte foreldreskapet i møte med et samfunn som setter det biologiske som førstevalg, og det sosialt konstruerte som andrevalg. Når samfunnet konstruerer de biologiske foreldrene som de ekte foreldrene, kan det ha en direkte innvirkning på å skape en erfaring av tapsopplevelse (Leon, 2002). Sosialantropolog Signe Howell hevder at biologiske slektninger oppfattes som en nødvendig del av ens identitet i forhold til tilhørighet i Norge (Howell,

2006). Howell skriver: *(transnational) adoption is about making kinship (... and) creating significant kinned society when biology fails to do the job* (Howell, 2006, p. 34). Her tilbyr hun en annen måte å danne familie på, via slektskap (*kinning*) gjennom sosiale prosesser. Et kritisk blikk vil være at hun også ser dette i en biologisk diskurs, da hun skriver at adopsjon velges (*kun*) når biologien ikke gjør jobben. På den måten, via språket, gjøres adopsjon til annenrangs innen samfunnets biologiske diskurs.

De norske adopsjonsforskerne Dalen og Sætersdal har benyttet Kirk sin modell i sine studier, men modifisert den til å omhandle transnasjonal adopsjon. Dalen og Sætersdal har kritisert Kirks teorier for å mangle fokus på barns utviklingsstadier, samt den kulturelle, sosiale og politiske konteksten i forskjellige land. De har derfor lagt til et tredje handlingsalternativ for adopsjonsfamilien; *"to stress the difference"* (Zhao, 2012, p. 15). Dalen og Sætersdal samt andre norske adopsjonsforskere som Botvar (Botvar, 1999), og Brottveit (Brottveit, 1996; Brottveit, Diakonhjemmets høgskolesenter, Universitetet i Oslo Institutt for, & Utenlandsadopterte barn og unge i, 1999), og Howell (Howell, 2006) har identifisert enkelte identitetsrelaterte utfordringer, som synes spesielle for transnasjonalt adopterte, og konkluderer med at de har et *"tilleggsarbeid"* i forhold til sin identitetsutvikling. Innen familiesystemet kan det omhandle et annerledes utseende enn sine (adoptiv)foreldre og hvordan man gjør mening ut av sin adopsjonshistorie og tanker rundt sine biologiske foreldre. Videre kan det omhandle spørsmål rundt adopsjon på et strategisk nivå, som for eksempel etiske spørsmål om økonomiske og kulturelle forhold (Grotevant & Von Korff, 2011). Barnas pre-adopsjons erfaringer fra fødelandet sees ofte som en hovedforklaring på de såkalte *"identitetsproblemer"* som oppstår senere i livet (Zhao, 2012). Totalt danner teoriene grunnlaget for hva som til nå har vært tankegangen rundt adopsjon og identitet, og hvordan adopsjonsfamiliene og adopterte har håndtert de forskjellige utfordringene som har kommet i kjølvannet av dette. Zhao hevder i sin avhandling at studiene mangler kontekstualisering av det samfunnet de adopterte vokser opp i, ved å ignorere de sosiale relasjonene og forholdene i mottakerlandene. Hun skriver:

The racialized construction of Norwegianness and otherness, are also important factors in understanding how adoptees develop and create their identities[...]However, in their work, racism (a dimension of "race") is mainly studied as an epiphenomenon of transnational adoption. They point out that transnational adoptees in Norway often need to do additional identity work, but for them, the extra work is mostly due to adoptees' "exotic look" and a biographical discontinuity (Brottveit et al., 1999, p. 99). I would argue that they fail to explore how the extra identity work is ultimately caused

by the racialized perception of Norwegianness among the majority populations (Zhao, 2012, p. 20).

Dette samsvarer med annen adopsjonsforskning som sier at hvordan adopsjonsfamilien passer inn i den kulturelle konteksten der hvor barnet vokser opp er av betydning for barnets identitetsutvikling (Grotevant & Von Korff, 2011). Zhao plasserer sitt forskningsstudie i det relativt nye feltet ”kritisk adopsjonsforskning”. Jeg vil nå presentere dette feltet nærmere.

2.4.2 Kritisk adopsjonsforskning

Kritisk adopsjonsforskning er inspirert av kritiske rasestudier, kjønnsforskning, feminist- og homoforskning. Den kritiske adopsjonsforskningen bruker premissene og perspektivene til det allment hverdagslige til å undersøke og forstå adopsjon. Den kritiske adopsjonsforskningen i Skandinavia har et felles fokus på å vise relevansen av “rase” i erfaringene transnasjonalt adopterte har. Den søker kritisk å belyse temaer omhandlende slektskap, røtter, "rase", identitetspolitikk, familieidealer og politikk i relasjon til logikk, ideologier eller myndighetsanliggende i den skandinaviske velferdsmodellen (Zhao, 2012, p. 18). Det er i så måte forskning ut fra et politisk og strukturelt ståsted, og ikke bare fra et psykologisert ståsted.

I Norge så Zhao i 2012 på adoptertes konstruksjon av nasjonal identitet i kontekst av norskhet i avhandlingen *Negotiating differences. Transnational adoption, Norwegianess and identity work*. Zhao skriver:

Though it has been pointed out in these studies that as teens, adoptees need to do “additional work” when developing their identities (Dalen 1999: 30-31), the researchers failed to address the extent to which this «additional work” was necessitated by the majority society (Zhao, 2012, p. 13).

Zhao illustrerer i sin avhandling hvordan “tilleggsarbeidet” ikke bare er på bakgrunn av adoptivutfordringene, men også hvordan det er generert av majoritetssamfunnet, da spesielt det å se annerledes ut i det norske samfunnet. Hennes forskning er av betydning for denne masteroppgaven, da flere av hennes ”funn” sees i mitt empiriske materiale.

I Sverige er Tobias Hübinette og Carina Tigervall to ledende forskere innen den kritiske adopsjonsforskningen. Fokuset deres har vært å belyse relasjonene mellom “rase” og transnasjonal adopsjon. Zhao skriver:

Hübinette and Tigervall argue that the systematic differentiation and discrimination due to perceptions of phenotypical differences that adoptees and their parents experience in their daily lives, illustrates the Swedish colonial complicity⁵ (Zhao, 2012, p. 21).

Hübinette studerer spesielt transnasjonal adopsjon fra Sør-Korea innen en bredere global og historisk kontekst. Hübinette argumenterer for at koreanske transnasjonalt adopterte er ofre for både den vestlige multikulturalistiske ideologi og den koreanske etnonasjonalisme, og lider en «*psychic violence*” and a “*physical alienation*” through which their Asian bodies are being “*fetishized, racialized, and essentialized*” (Hübinette 2007, p. 193).

I Danmark er to av de mest fremtredende stemmene Lene Myong Petersen og Maja Lee Langvad. Myong mener det gjennom en anti-rasistisk ideologi, skapes stillhet rundt “racialization” og de hvites privilegium. Dermed har man ikke noe språk tilgjengelig for å italesette erfaringer omhandlende “racialized”-annerledeshet (*racialized experiences of othering*). Hennes studier ser spesifikt på adopterte fra Sør-Korea, og viser et spenningsfelt mellom erfaringene adopterte har av “racialization”, og hoveddiskursen i Danmark som forneker “racialized”-forskjeller. Dette er dagsaktuelt i Danmark, hvor blant annet Maja Lee Langvad i et intervju i Aftenposten, hevder at man i stedet for å italesette en “rase”-betinget forskjell på bakgrunn av for eksempel hudfarge, språkliggjør forskjeller som et kulturelt fenomen. Man fremmedgjør “de andre” ved å italesette forskjeller som mat, språk og religion. Således oppstår en kulturell rasisme i stedet for, som er mer legitimt å italesette i det danske samfunn (Borud, 2017). Dette underbygger det faktum at det som nevnt ikke utelukkende er “rase” og utseende i seg selv som er markører i en majoritets-, minoritets-prosess, men også markører som språk, kjønn og kultur. Langvad sitt fokus har vært på identitetsproblematikk og fremmedgjøring, ikke bare blant adopterte, men også asylsøkere, flyktninger og ”1-2-3-generasjons innvandrere”.

⁵ Developed in Nordic postcolonial feminist studies, which refers to “processes in which (post)colonial imaginaries, practices and products are made to be part of what is understood as the ‘national’ and ‘traditional’ culture of the Nordic countries”, Mulinari et al. 2009: 1-2, i (Zhao, 2012).

3 Metodisk tilnærming

3.1 Vitenskapsteoretisk forankring

Dette masterprosjektet er forankret vitenskapelig i det poststrukturalistiske og sosialkonstruksjonistiske landskapet, hvor diskursanalyse⁶ er den analytiske tilnærmingen. (Gannon, Ewing, Hyle, Kaufman, & Montgomery, 2008). Det er et kvalitativt forskningsstudie hvor empirien er basert på tekster produsert av en minnearbeidsgruppe. Poststrukturalismen var og er en reaksjon på den modernistiske⁷ forståelse av viten. Der hvor modernismen forstod kunnskap som sanne, ekte og målbare fakta, forstår poststrukturalismen kunnskap som en relasjonsbetinget utveksling av mening, hvor en mening ikke er mer sann enn en annen (Hårtveit & Jensen, 2004). Virkeligheten innen poststrukturalismen er sosialt konstruert og mennesker kan ikke la seg studere objektivt. De må forstås ut fra hver enkelt sin subjektive oppfatning av seg selv og verden i gitte kontekster (Aadland, 2011). Modernismen og poststrukturalismen er konkurrerende paradigmer innen forskning, og tilbyr forskjellige vitenskapsteoretiske forankringer for forskeren. Valg av metode er underordnet valget av de overordnede teoretiske premisser:

Questions of methods are secondary to questions of paradigm, which we define as the basic belief system or worldview that guides the investigator, not only in choices of method but in ontologically and epistemologically fundamental ways (Lincoln, Lynham, & Guba, 2011).

Minnearbeidsmetoden som er brukt i denne oppgaven sammenfaller med de ontologiske og epistemologiske premisser innen poststrukturalismen og sosialkonstruksjonismen. Det er flere varianter av minnearbeid og diskursanalyse, men felles for de alle er den bakenforliggende filosofien som metoden ikke kan løsrives fra.

3.2 Minnearbeidets filosofiske og teoretiske premisser

Minnearbeid ble utviklet på 1980-tallet av den tyske professoren i sosiologi og sosialpsykologi, Frigga Haug og en krets av kvinner som hadde sin bakgrunn fra sosiologi, kritisk psykologi og feminisme. Minnearbeid har kombinert vitenskap fra alle nevnte fagfelt, og er benyttet innen mange fagtradisjoner verden over etter at den ble etablert (Haug, 1999,

⁶ Diskursanalyse er studiet av hvordan vi skaper vår forståelse av verden (Winther Jørgensen og Phillips 1999). Analysen presenteres nærmere i oppgaven.

⁷ Modernismen kalles også positivismen.

2008). Minnearbeid posisjonerer seg mot empiristiske metoder innen hovedstrømmen i sosialvitenskap. Der hvor den empiristiske vitenskapen essensielt er ateoretisk og hevder at kunnskap er selvsagt, anerkjenner den poststrukturelle tilnærmingen at kunnskap avhenger av tolkning. Minnearbeid følger ikke det positivistiske imperativ med separasjon av subjektet fra objektet innen kunnskapsdannelse. Haug sier tvert om at det er et grunnleggende premiss for minnearbeid at “subject and object of research are one and the same person” (Haug, 1999, p. 35). Forskeren og medforskerne i minnegruppen innehar begge posisjonene som produserer dataene, og videre subjektiveres disse i en progressiv prosess av kritisk lesning og teoretisering. Metoden setter den subjektive erfaringen og teorien i et gjensidig og felles kritisk forhold (Crawford et al., 1992). Minnearbeid tar oss bak hva som er diskursivt gitt i samfunnet og kan være en fruktbar metode når det kommer til å forstå maktstrukturer så som kjønn, nasjonalitet og seksualitet (Jansson et al., 2008). Metoden er ikke bare en måte å utforske menneskers erfaringer på, men også en tilnærming for å få fatt på og dokumentere hvordan de produseres (Crawford et al., 1992).

Den teoretiske bakgrunnen er viktig da metoden i seg selv ikke bare er en teknikk for datainnsamling, men inkluderer analysering, tolkning og retolkning av data i lys av den samlede teorien (Crawford et al., 1992). Dekonstruksjon og analyse av tekst er sentralt innen minnearbeid, som beskrevet i oppgavens teoridel. Både Haug og andre (Haug, 1999, p. 31) viser til Michel Foucault og diskursanalyse som bakgrunn for denne delen av metoden. Foucault regnes som grunnleggeren av diskursanalysen. Han utviklet både teori og begreper, og gjorde en rekke empiriske studier (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Foucault mente at mennesket var styrt av strukturelle føringer, og var skeptisk til eksistensialismens tanker om det frie mennesket. Han ønsket å avdekke hvordan de strukturelle føringene oppstår, utvikler seg, og opprettholder hva som er akseptabel og uakseptabel tale. Foucault og de poststrukturelle skriverne utforsket rollen språket hadde i konstitusjonen av det sosiale og psykologiske livet. De var opptatt av hvordan mennesker kunne dra nytte av de tilgjengelige diskursive ressursene, og måter de var deltagende i konstruksjonen av subjektivitet, individualitet og maktrelasjoner (Willig, 2001). Foucault mente vi måtte lete i språket for å finne mening, og var opptatt av vekselvirkningen mellom språk og mening (Willig, 2001). Allikevel hevdet Foucault at språket er et konflikt-felt, hvor den dominerende kulturen vinner hegemoniet⁸. Det vil si at når vi uttrykker våre følelser og meninger er det det normgivende

⁸ Hegemoni: overherredømme, den kulturelle dominans.

dominante som snakker. Frigga Haug (2008) ønsker å komme bak disse konstruksjonene i minnearbeidet:

following such a view would consequently sentence us to eternal deconstruction, and there would be no basis for winning our own home. For memory-work this leads to the question, where do sense and meaning, which are constituted in the story, come from? Also you have to ask yourself the importance of the other parts of the story (s.27)

Minnehistoriene som skrives i minnearbeidet vil avdekke diskurser som er meningsgivende innenfor den tid, sted og kultur de er skrevet i. De personlige historiene vil være en del av en større kulturell diskurs, og forståelsen av hvordan vi bruker språket intensjonelt blir her vesentlig for skapelsen av den kollektive historien. Noen meninger får forrang, andre blir bekjempet eller neglisjert (Øfsti, 2010). Minnearbeid skiller seg dog fra andre metoder i det at den er en kollektiv prosess og gir ikke prioritet til tolkningen av en ekspert (Crawford et al., 1992).

Et viktig filosofisk premiss er synet på essensialisme, spesielt i forhold til identitet og personlighet. For å hindre essensialisme og reproduksjon av forskjellige maktstrukturer krever minnearbeidsmetoden nøye refleksjon over bruk av forskningsteknikker. Det er viktig å nøye utforme de forskjellige fasene i minnearbeidet. Det være seg valg av tema, den tekstuelle praksis, samt tolkningen av tekstene (Jansson et al., 2008)

3.3 Minner som epistemologisk utgangspunkt

Epistemologisk hviler minnearbeid på en forståelse av at sosial orden blir etablert og produsert av individer i deres erfaringer av hverdagslivet (Jansson et al., 2008).

Minnearbeid er derfor noe mer enn ren diskursanalyse, og det epistemologiske ståsted er minner som erfaringer (Crawford et al., 1992).

Frigga Haug insisterte på at erfaring i seg selv er en ressurs, som både bør og skal bli anerkjent som en base for teori og forskning. Erfaringer i seg selv er verken gitte eller objektive, men det er gjennom teoretiseringen av erfaringene ny forståelse kan oppnås, sosiale strukturer presisert og identifisert (Haug, 1999). Dog er det viktig å erkjenne at erfaringer ikke kan eksistere i en likefrem retning, siden de allerede er diskursivt konstruert i og med språket (Scott, 1992). Minnene kan referere til faktiske hendelser, men de aller fleste minnene våre er rekonstruksjoner. Rekonstruksjon av minner er en pågående prosess, og vi er tilbøyelige til å

endre de i forhold til de erfaringer vi har gjort i etterkant. Når man forteller om og husker det som har vært, plasserer man det narrativt i forhold til hvem man er (Freeman, 2015). Hver gang man minnes et minne så overskrives det til en ny versjon og lagres. Det konstrueres og reflekteres over slik at det blir meningsbærende til enhver tid gjennom hele livet. Sammen danner minnene vår livshistorie (Crawford et al., 1992).

Minnene knyttes til sted, de er episodiske. I minnearbeidsteorien mener man at signifikante hendelser spiller en stor rolle i hvordan minnene i seg selv er konstruerte, og derav hvordan vi konstruerer oss selv. Videre antar man at minnet som skrives velges fordi hendelsen trenger gjennomsyn og vurdering. Dette fordi hendelsen var signifikant da, og er signifikant nå når den skrives. Signifikansen ligger i et behov for forståelighet nødvendiggjort av det ukjente ved selve hendelsen. Det kan være seg en konflikt eller kontradiksjon som har vært (Crawford et al., 1992). Enkelte teorier hevder at minner som inneholder sterke negative følelser fortrenses, og således ikke er tilgjengelige for oss. Crawford og hennes medforskere erfarte tvert om i sine studier. De fikk ofte minner som omhandlet sterke negative følelser, som skam og skyld, og erfarte at det var fullt mulig å arbeide med disse minnene og reflektere over de på et hvert stadium av livet. Crawford m.fl. mener at fortrenning av hendelser heller oppstår fordi det ikke finnes en tilgjengelig forklaring på hendelsen som gir mening, og at subjektet ikke opplever at hendelsen passer med dens definisjon av seg selv. Dermed har hendelsen aldri blitt en del av konstruksjonen av selvet fordi hendelsen aldri har blitt reflektert over, eller fordi subjektet ikke har hatt tilgjengelige verktøy å reflektere med. Ergo vil hendelser som ikke er forståelige bli fortrenget.

3.4 Minnearbeid som metode

Minnearbeidets datainnsamling og analytiske fase er ikke klart adskilt og det foregår analyse av tekst også i prosjektets datainnsamling (Willig, 2001). Dette vil bli beskrevet nærmere under oppgavens analysedel. Noe av bakgrunnen for mitt valg av metode, var at jeg opplevde den som spennende og i tråd med mine idealer både som terapeut og forsker. Metoden utfordrer etablerte oppfatninger av forskning, og søker å etablere forskningspraksiser som relaterer til informantene som subjekter, ikke objekter. Den ønsker å etablere nærhet og erfaring fremfor klassiske forskningsideal som distanse, kontroll og objektivitet (Jansson et al., 2008). Den tar utgangspunkt i nærhet på flere nivåer: mellom språk/materialitet, forsker/utforsket og forsker/forskningstema. Minnearbeid er en kollektivt og likeverdig

metode. I så måte står den i sterk kontrast til den hierarkiske og individualistiske akademiske kultur (Jansson et al., 2008). Målet for metoden er å problematisere det vi tar for gitt gjennom analyse og dekonstruksjon av tekstene som skrives i minnearbeidet (Haug, 1999). Gjennom dekonstruksjon blir vi bevisst det Derrida kaller «blinde flekker» i vår forståelse av omverdenen, alt det vi tar for gitt, men som vi nødvendigvis ikke trenger å tro på. Det gjelder altså å rokke ved mønstre av språklig betydning som tilsynelatende er selvfølgelige, og å demonstrere hvordan språklig betydning er grunnleggende ustabil og foranderlig (Claudi, 2013, p. 92).

Minnearbeid inneholder minst tre faser, som igjen inneholder flere steg i en trinnvis prosess. Den første fasen er *Produksjon av minner* i henhold til visse regler eller anbefalinger. Den andre er *Analyse av minnene*, her skjer den kollektive analysen av de skrevne minnehistoriene. Den tredje fasen *Integrasjon og Teoribygging*, er en revurdering av minnehistoriene og analysen i kontekst av et utvalg av teorier fra akademiske disipliner (Crawford et al., 1992).

3.5 Datainnsamlingen

Forberedelse

I tilnærmingen til forskningstemaet er kollektivt minnearbeid ikke en fastlagt uforanderlig metode (Haug, 2008, p. 22; Widerberg, 2001, p. 177). Forskningsgruppen hadde flere piloter i forkant og tilnærmet seg minnearbeidsmetoden på forskjellige måter. Jeg har etter erfaring fra pilotene reflektert rundt hva jeg har funnet mest hensiktsmessig i forhold til mitt forskningstema, og valgene vil bli presentert fortløpende.

Rekrutteringen til prosjektet skulle vise seg å være vanskelig. Jeg forsøkte primært via internett hvor jeg søkte etter informanter på forskjellige adopsjonssider. Jeg fikk et par informanter via denne fremgangsmåten. De andre informantene ble spurt via felles kjente. Det var videre en utfordring å finne tid hvor alle kunne møtes. Jeg hadde i utgangspunktet ønsket meg en workshopgruppe med fem informanter, men det var bare gjennomførbart med tre stykker i forhold til tid. Workshopgruppen møttes en gang i tre timer. Informantene viste seg alle å være kvinner og alle har Sør-Korea som fødeland. Jeg vurderte det dithen at dette ikke var avgjørende for empirien, da det er de bakenforliggende strukturene i det samfunnet de har vokst opp i jeg var ute etter.

Jeg bruker her begrepet informanter. Dette er et begrep jeg ikke trives med, da det for meg gjenspeiler en holdning av meg som en ekspert som skal stå utenfor å tolke hva informantene kommer med av informasjon. Nettopp det at minnearbeid visker ut skillet mellom forsker og de som forskes på var noe av det som tiltalte meg ved metoden. Jeg har allikevel valgt å holde på denne terminologien i enkelte kontekster for å gjøre det lettere for leseren å forstå hvem det skrives om i oppgaven. Ellers bruker jeg betegnelsen gruppemedlem, eller workshopgruppen som en kollektiv enhet. Videre er jeg ikke selv adoptert, slik at det ville være umulig for meg å sidestille meg helt med mine informanter i workshopgruppen. Jeg fungerer derfor som en gruppefasilitator i workshopgruppen, dette beskrives og reflekteres det over senere i dette kapitlet.

Tidsrommet for nedskriving av minner ble forsøkt utprøvd i pilotene. Forskergruppen erfarte at når minnehistoriene ble skrevet samme dag som workshopen ble arrangert så tenderte de til å inneha mer råmateriale, uten at forfatteren selvsensurerte seg. I de minnene som var skrevet et stykke tid i forkant så vi tendens til større rikhet i materialet, og enkelte opplevde at det var lettere å få tak på minnet når de kunne bruke litt tid. Jeg valgte å sende invitasjonen⁹ til selve minneskrivingen en uke i forkant av at workshopgruppen skulle møtes. Dette fordi jeg hadde snakket med flere informanter som syntes det var vanskelig å få tak på minnene, og at flere hadde trukket seg da de opplevde at de ikke kunne huske barndommen sin. Jeg ønsket ikke å ha lengre tidsintervall, da jeg hadde en forforståelse om at en uke var passende i forhold til å holde tematikken og følelsene knyttet til minnene varme.

3.5.1 Minnearbeidets fase 1: Produksjon av minner

Workshopgruppens sammensetning

Bruken av en gruppefasilitator er ikke diskutert av Haug opprinnelig. På den ene siden kan forskjellig status innad i gruppen ødelegge hver og ens frihet mot hva som er genuint felles i gruppen. På den andre siden er tilstedeværelse av en trent fasilitator nyttig ved flere anledninger (Crawford et al., 1992). Jeg har underveis i prosessen vært klar over at den kollektive følelsen i gruppen kan bli redusert ved at jeg fasiliterer workshopgruppen og ikke er deltagende på samme måte da jeg ikke har samme bakgrunn som mine informanter. Allikevel er all kvalitativ forskning kontekstuell. Jeg vil påvirke gruppen med informanter og informantene påvirker meg. Crawford og hennes team har i sine studier hatt forskjellige gruppesammensetninger, både med kjente og ukjente medforskere, og med og uten

⁹ Vedlegg nr. 2.

gruppefasilitator. De fant at alle gruppene var like suksessfulle, men at et felles kriterium for suksess var gjensidig tillit (Crawford et al., 1992). Som beskrevet under etiske hensyn er gjensidig tillit noe jeg har strebet etter underveis.

Videre er det diskutert av Jansson m.fl. (2008) fordeler og ulemper ved å ha en teoretisk kjennskap og inngangsport til gruppearbeidet og temaet i gruppen. På den ene siden kan viten om teorien bli dominant, og de allerede etablerte diskurser og teoretiske konsepter kan vise seg å bli et hinder for nye tolkninger og analyser. På den andre siden kan kunnskap om de bakenforliggende teoriene ha sin misjon i form av at man lettere kan se diskursene skrevet i minnehistoriene (Jansson et al., 2008). Materialet i dette prosjektet har i tillegg til workshopgruppen, hvor den bakenforliggende teorien ikke var kjent for gruppen, vært diskutert i min forskningsgruppe, samt med en av høyskolens lærere og en medstudent, alle med kjennskap til teorien og metoden. På denne måten føler jeg at den progressive prosess er ivaretatt gjennom bruk av både informanter, medforskere, medstudenter og lærere som har varierende grad av forkunnskap. Det har videre vært viktig for meg å ha noen å diskutere med undervis i prosessen, og bruken av andre flora enn selve workshopgruppen har hjulpet meg til å se materialet fra flere ståsteder.

Valg av minnets tema

I workshopgruppen skal deltagerne skrive ned en historie slik de minnes den basert på et gitt tema. Temaet er bestemt på forhånd og må interessere deltagerne. For å starte minneprosessen kan triggere være til hjelp og inspirasjon, for eksempel ordspråk, tekst, bilde eller melodi (Widerberg, 2001). Valg av tema og triggere for de skrevne minnene er noe av det viktigste man foretar seg i minnearbeidsprosessen. Valget påvirker hvorvidt man får frem konstruksjonen av hendelsen framfor en fortelling om hendelsen. Det er særlig to viktige momenter for valg av temaet. Det ene er viktigheten av å forskyve forskningstemaet, ”transferring”, til en spesiell situasjon eller kontekst. Det andre er en dislokalisasjon av temaet i minnegruppen fra det overordnede formelle forskningstemaet. Forskjellige forskyvninger og dislokalisasjoner fører til forskjellige utfall i minnegruppen. Det må være en viss distanse, men den må ikke bli for stor (Jansson et al., 2008). Jeg valgte derfor bevisst å undersøke konstruksjoner omhandlende søster-posisjonen i selve minnetekstene. Ved å undersøke minner om søster- posisjonen håpet jeg å få opp konstruksjoner og erfaringer av sosial praksis omhandlende rådende diskurser rundt familie og identitet i forhold til adopsjon.

Temaet er ikke direkte knyttet til den overordnede problemstillingen, men et metodisk grep i forhold til dislokalisjon. Ved at jeg ikke starter med erfaringer som omhandler det overordnede temaet, vil jeg unngå eventuell kritikk av essensialisme. Det er når vi ser andre steder enn det vi egentlig ser etter at vi får muligheten til å komme med nye tolkninger og forståelser av maktrelasjoner og sosiale fenomener. På denne måten unngås reproduksjon av de etablerte kategoriene og konvensjonell kunnskap (Crawford et al., 1992). Jeg valgte videre å bruke termologien ”føle seg som” i minnetekstens overskrift og invitasjon til gruppens medlemmer. Bakgrunnen for valget av denne termologien er som følge av Jansson m.fl. (2008) erfaringer:

”feeling like a woman/man”—results in memory stories on how people conceptualize themselves and the concrete situation surrounding this conceptualization..... “feeling like ...”are based on an understanding of the subjects’ preconceived notions of themselves as something—that is to say, the stories tell us about individuals whose self-conceptualizing becomes tangible in specific situations.

Siden jeg er ute etter identitet og selvfølelse var jeg ute etter beskrivelser som var selvrefleksive og krevde en form for selvbevissthet. ”Å føle seg som” er som vi ser i sitatet, basert på at individet allerede har dannet seg et begrep om hvem man er, og i så måte har måttet reflektere over seg selv.

Nedskrivningen av minner

Minnearbeid tar sikte på å produsere et rikt materiale, hvor muligheten for varierte tolkninger åpnes opp. I den spesielle hendelsen ønskes det en detaljert beskrivelse av fysiske sensasjoner, både kroppslig og av omgivelsene. Biografi bør unngås, da det er en lineær konstruksjon der tidligere hendelser leder til å determinere senere hendelser. Minnene skal helst skrives så direkte som mulig, uten konseptualisering, tolkning og selvsensur (Jansson et al., 2008).

Selve teksten skal helst skrives i tredje person for ikke å bli for personlig. Det er et vesentlig poeng å skape distanse til forfatteren av teksten i skriveprosessen, slik at man kommer nærmere teksten og ser hendelsen mer detaljert (Jansson et al., 2008). Forfatteren får en mulighet til å komme i metaposisjon, og subjektet kan reflektere over seg selv fra utsiden og oppmuntres til å skrive beskrivende heller enn rettferdiggjørende. Ved å skrive i tredje person unngår man også psykologisering og individualisering (Crawford et al., 1992). I pilotene

forskergruppen gjennomførte forsøkte vi både bruk av ”jeg” og ”hun/han”. Det å se på sin egen identitet kan være sensitivt for mange fordi identiteten oppleves som selve kjernen i oss mennesker. For å utvise forsiktighet med informantene valgte jeg derfor å bruke tredje person i nedskrivningen av minnene, samt at jeg anonymiserte historiene.

3.6 Beskrivelse av analysearbeidet

Som tidligere nevnt er ikke minnearbeidets datainnsamling og analytiske fase klart adskilt.

Det empiriske grunnlaget i prosjektet er minnetekstene, den kollektive analysen, samt transkripsjonen fra minnearbeidet. I dette underkapittelet vil jeg først redegjøre for stegene i den kollektive analysen (*editing prosess*) av selve minnetekstene. Deretter presenterer jeg min videre analysestrategi. Jeg vil redegjøre for hvordan jeg har reflektert over og systematisert materialet fra den kollektive workshopgruppen.

Bakgrunnen for at jeg velger å dele opp analysen er at det ikke var mulig å ha en kollektiv analyse gjennom hele prosessen. Det er flere minnearbeidsstudier som av tidsmessige hensyn har måttet fravelge en kollektiv analyse gjennom hele prosjektet. Siden minnearbeid som nevnt ligger tett opp til både diskursanalyse og narrativ analyse, er dette to analysemetoder brukt i videreføringen av analysedelen i flere av studiene. Den samarbeidende prosessen i den kollektive minnegruppen er dog svært viktig, den er selve fundamentet for dette prosjektet. Det kollektive elementet reduserer det individuelt biografiske, og den tolkende prosessen beveger seg mer direkte mot en generalisering av sosiale strukturer og maktrelasjoner (Jansson et al., 2008). I tillegg minimeres mine ”tolkningsfunn”¹⁰ fra gruppen. Det er viktig at erfaringene snakket om og delt i workshopgruppen (minnegruppen med informantene) blir tydeliggjort for leseren. Jeg ønsker derfor videre i prosessen å være tett på hva vi i fellesskap snakket om av tematikk og erfaringer, og videreføre dette i oppgavens andre analysedel som utføres av meg. Jeg gjennomfører derfor en analyse som er tett på erfaringene fra workshopgruppen og med minnearbeidsmetodens verktøy.

3.6.1 Minnearbeidets fase 2: Analyse av minnene

Den kollektive analysen i workshopgruppen er todelt. Den inneholder gruppens tekstanalyse av minnetekstene, samt gruppens utvidede samtale relatert til deres erfaringer utover minnetekstene og sosial praksis. I denne fasen møttes informantene og jeg til

¹⁰ ”Funn” er her satt i anførselstegn, da man innen sosialkonstruksjonismen ikke bruker det modernistiske begrepet ”funn”, da noe ikke er noe mer riktig enn noe annet.

workshopgruppe. I minnearbeidets tekstanalyse søker man å identifisere den sosiale konstruksjonen av mening hvert minne inneholder, samt hvordan de diskursive objektene er konstruert i tekst. Utforskingen ser på muligheten de forskjellige subjektposisjonene gir innen diskursen, som igjen har implikasjoner for subjektive erfaringer og individualitet (Willig, 2001, p. 129). Ved å gå tett på erfaringene skrevet i minneteksten, samt den kollektive analysen gjort i workshopgruppen søkte gruppen å belyse de rådende, konkurrerende og historiske diskurser og praksisformer. Vi undersøkte forholdet mellom individets hverdagsopplevelse og de sosiale forhold som former disse opplevelsene (Gannon et al., 2008, p. 64). Analyse gjøres av språket brukt i minneteksten og av diskursen som trer frem. Dette gjøres for å danne et bilde av forholdet mellom tekst og samfunn. Tekstanalysen søker ikke å avdekke sannheter som noe som er, men søker å se på hva som foregår (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Det er derfor ikke generaliserbare ”funn” som blir analysens videre grunnlag, men belysning og dekonstruksjon av informantenes erfaringer, hvor det epistemologiske utgangspunkt er minnene. Enkelte workshopgrupper velger ett minne, og skriver så alles erfaringer inn i det. Jeg valgte å bruke alles minner, for å få ennå større mangfold i historiene. Ved å bruke flere historier blir de individuelle historiene mindre koblet til en spesiell person (forfatteren). De individuelle historiene blir mindre spesifikke, og dermed lettere å sammenligne for å skjelne mellom mønstre av likheter og forskjeller (Jansson et al., 2008).

Analysen ble gjennomført etter et sett generelle prinsipper, hentet fra Frigga Haug og Crawford sine anbefalinger. Frigga Haug (2008) kaller de ”*Steps in the Editing Process*”. Minnetekstene deles ut til alle gruppens deltagere og analyseres en for en i de første stegene, deretter sammenlignes de. Stegene ble beskrevet i forkant, og var opptegnet på en tavle. Dette er stegene workshopgruppen jobbet etter:

1. *Mening og ideer.* Gruppen ser her etter hvilke meninger, ønsker, intensjoner og prosjekter forfatterne formidler i tekstene. Workshopgruppen forsøker å avdekke sosial mening som er uttrykt i minnene, man leter etter antagelser ofte brukt i dagens samfunn.
2. *Følelser.* Minnene innehar en emosjonell kvalitet, og i denne fasen letes det etter hvilke. Hvilke følelser er eksplisitte, hvilke ligger implisitt i fortellingene?
3. *Spesielle ord og uttrykk.* Her letes det etter verb, generaliseringer, metaforer, motsetninger/hull, kulturelle innslag, klisjeer. Dette for å identifisere markører rundt det vi «tar for gitt». Generaliseringer går fra det spesielle til det generelle, en allmenngjøring.

Klisjeene er kulturelle stereotypier, Når vi skriver inn klisjeer i tekstene sier det noe om hva som er kulturelt forhåndsbestemt. Det sier noe om hva vi har internalisert av den sosiale orden og norm (Crawford et al., 1992). Det kulturelle imperativ skrives ofte ut i klisjeene. Det kulturelle imperativet forteller oss hvordan ting er, hvordan vi skal oppføre oss.

4. *Forståelse av fortellerstemmen.* Konstruksjoner av fortellerstemmen i teksten.

5. *Forståelse av andre i teksten.* Her identifiseres andre i teksten, både de som er eksplisitt tilstede og de som er implisitt. Man ser etter konstruksjoner av ”rollene”. Slik skal en søster/mor/far være.

6. *Sammenligning mellom minnehistoriene.* Grappa ser etter likheter og ulikheter mellom minnene. De ser også etter sammenhengende elementer mellom minnene hvis relasjoner til hverandre ikke er åpenbare. Gruppen undersøker det som ikke er skrevet i minnene, men som man kunne ha forventet var med. Stillhet er noen ganger uttrykksfulle pekere til temaer av dypere betydning som er smertefulle, eller særlig problematisk for forfatteren av minnet.

Videre ble det undersøkt i gruppen hvilke erfaringer utover hva som ble beskrevet i minnetekstene som stod frem fra hverdagslivet, og hvordan disse har vært deltagende i konstruksjonen identitet og selvfølelse. Identitet tenkes ikke her som noe konstant, men heller som noe foranderlig.

3.6.1.1 Refleksjoner rundt workshopgruppen

Generelt ble det brukt mye tid i workshopgruppen på å forklare underveis. Workshopgruppen ga uttrykk for at det var vanskelig å forstå metoden, ord og uttrykk. Derfor brukte jeg som gruppeleder mye tid på å forklare, i stedet for å spørre og lytte. Metoden i seg selv var ny for meg, slik at det kunne med fordel vært gjort flere kollektive workshopgrupper, både for meg og for gruppen. Antagelig ville vi kommet dypere inn i erfaringene til workshopgruppen ved å møtes flere ganger, og i så måte kanskje fått et rikere materiale. Videre stiller jeg også spørsmål rundt om jeg som gruppeleder ikke klarte å ta metoden ned til et forståelig nivå, med mer bruk av ”naturlige” ord og vendinger. Workshopgrupper bestående av medlemmer som har begrepsbruken inne i form av diskursanalyse kan kanskje vise seg mer fruktbar hvis man har samme tidsperspektiv som denne workshopgruppen. Dog tror jeg at ved å ha tid til å møtes flere ganger, så er metoden fruktbar, uansett bakgrunn.

3.6.2 Minnearbeidets fase 3: Integrasjon og Teoribygging

Minnearbeidets siste fase er *Integrasjon og Teoribygging*. Her blir de sosiale strukturene presisert og identifisert, slik at man kollektivt kan få en ny forståelse via teoretisering. Tekstanalysen settes i sammenheng med forskning på samfunnsmessige og kulturelle prosesser og strukturer. Eksisterende teorier og modeller utforskes i lys av gruppens innsikt for å se om kunnskap kan modifiseres eller produseres på nytt. Dette gjøres ved refleksjon som er hovedpremisset til minnearbeid. Tradisjonelt innen minnearbeidsmetoden analyseres transkripsjonen og de skrevne minnene på ny i denne fasen. Refleksjonen skrives ned av hovedforsker, før medforskerne leser og diskuterer det nedskrevne i en ny prosess (Willig, 2001). Som Crawford m.fl skriver (1992 p.51): *Writing this book has led us to reflect once again and to ask ourselves when if ever the process of reappraisal and reflection will end*. Da mitt masterprosjekt ikke kan være et gjentakende prosjekt valgte jeg å gjøre den siste fasen alene, fordi det av tidsmessige hensyn var vanskelig å samle gruppen gjentatte ganger.

Jeg valgte å få hjelp til å transkribere¹¹ et første utkast av workshopgruppens samtaler. Deretter lyttet jeg til lydopptaket fra workshopgruppen gjentatte ganger og utvidet transkripsjonen med pauser, stillhet, inn og uttøning. Bakgrunnen for at jeg velger å beskrive det kroppslige er for å belyse hva som eventuelt ikke blir sagt, samt hva workshopgruppen beskytter seg mot av eventuell tematikk. Jeg opplever at det som vanskelig lar seg vise i en transkripsjon allikevel er nærværende i lydopptaket fra den kollektive analysen. Dens stemninger, blikk, ordlag og toneleie følger meg tett gjennom hele analysedelen. Analysen har omhandlet å lytte og lese, igjen og igjen.

Jeg startet med å formulere hva jeg var nysgjerrig på i teksten sett i lys av problemstillingen. Deretter gjennomførte jeg en tekst-nær analyse av transkripsjonen. Jeg startet med å se etter hvordan enkelte ord og uttrykk ble konstruert i transkripsjonen. Jeg søkte både det eksplisitte og det implisitte, da begge bygger opp under diskursive meningsdannelser. Begrepet søster er sentralt og jeg lette etter varierende og motsetningsfylte konstruksjoner. Jeg så etter delt mening, ikke nødvendigvis grammatisk likhet. Likeledes var jeg på utkikk etter konstruksjoner rundt likhet/ulikhet, utseende, nasjonalitet, kjønn og verdi. Jeg lette etter spesielle ord og uttrykk, vakuum i teksten, motsetninger og hvordan følelser var beskrevet. Vakuum i tekst er komponenter som ikke er skrevet eller eksplisitt uttrykt, men som er nødvendig for at historien skal være sannsynlig. Jeg så etter hvilke diskurser som kom. Det er

¹¹ Utdrag fra transkripsjonen ligger som vedlegg nr. 3.

aldri totalitære diskurser, det vil alltid være flere som er konkurrerende og motstridende. Deretter så jeg etter hvilke subjektposisjoner de forskjellige diskursene tilbyr, for å se hva informantene identifiserer seg med.

Minnearbeidets siste steg, ”*Writing Memory Work*” er en del av minnearbeidets tredje og siste fase *Integrasjon og Teoribygging* (Willig, 2001). Her revurderes minnehistoriene og analysen i kontekst av et utvalg av teorier fra akademiske disipliner (Crawford et al., 1992). Dette kan foregå på forskjellige måter. Willig (2001) skriver:

Following introduction and methodology sections, the presentation and findings can be structured around constructions, themes or topics. In all cases this is followed by an integrative discussion section in which the theoretical implications of the research are addressed in some detail (s.130).

Jeg har valgt å dele inn mitt empiriske materiale i temaer. Temaene er valgt ut fra de som stod mest ut i analysen, og som svarer min problemstilling. Temaene er:

1. Slektskap i en biologisk kjernefamiliediskurs
2. ”Å gjøre rase” – norskhet som identitetsmarkør
3. Språkløshet, identitet og selvfølelse

Under hvert kapittel er det underkapitler. Jeg vil i starten av hvert hovedkapittel presentere for leseren hva som blir belyst i det respektive analysekapittelet. Jeg vil tydeliggjøre for leseren når jeg siterer de skrevne minnetekstene. Jeg bruker anførselstegn før og etter minnehistorien. Sitater fra transkripsjonen er navnløse, og markeres med en (-), og er rykket inn i teksten. Bakgrunnen for at jeg ikke tilkjenne gir de forskjellige informantenes stemmer er for å markere at analysen ikke er ute etter hva enkeltindivider sier, men den kollektive analyse. Fokuset er rettet mot det generelle og konstruksjonene som helhet i gruppen. Enkelte sitater er lengre samtaler med flere informanter, andre ganger er det kortere, redigerte sitater som er trukket sammen.

3.7 Etiske hensyn

Ved å velge et kvalitativt forskningsdesign er det flere etiske hensyn å ta. Etikk har alltid forrang, og god etikk er avgjørende for god kvalitet (Widerberg, 2001). Etiske vurderinger jeg gjør omhandler både min rolle som forsker og utøvelsen av mitt forskerarbeid. I forhold til

meg som forsker er bevissthet rundt redelighet, uavhengighet, åpenhet, respekt for forskerkolleger og etterrettelighet noe jeg tilstreber til enhver tid. I forhold til forskningsarbeidet har jeg vært opptatt av å sikre at deltagelsen ikke blir for belastende for informantene. Det kan være seg redsel for å bli gjenkjent, utrygghet i workshopgruppen, samt at det å fortelle historier fra eget liv som kan oppleves sårbart. Det har derfor vært viktig for meg å skape et ivaretagende miljø både i forkant, og underveis i workshopgruppen slik at deltakerne føler seg trygge, og at vi har en gjensidig tillit. Alle har fått tilbud om kontakt i etterkant, i tilfelle etterreaksjoner.

Prosjektet ble søkt inn til NSD og er godkjent. Forskningen følger Helsinkideklarasjonen av 1964, personopplysningsloven og forskningsetikkloven. Deltagelse i prosjektet er frivillig, og alle informantene ble forespurt om å delta. Informantene fikk per e-post informasjon om prosjektet, fremgangsmåten i selve workshopgruppen, at forskningsgruppen og veileder har tilgang til det empiriske arbeidet, og om anonymisering. Informantene signerte et informert samtykkeskjema¹² før prosjektet ble igangsatt. De kunne til enhver tid trekke seg underveis uten å måtte oppgi begrunnelse.

3.8 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Min forskning har et sosialkonstruksjonistisk perspektiv. Dermed er det usikkerhet rundt hva som kan bringes videre av ”funn”. ”Funnene” i denne masteroppgaven er kun en av mange måter å se verden på, og de kan sees som én måte å belyse et fenomens kompleksitet på. Som skrevet innledningsvis håper jeg at masteroppgaven leses som en oppgave som belyser tematikken gjennom diversiteten av erfaringene workshopgruppen har, og ikke en oppgave som gir ett svar. Kvale skriver at et kvalitativt studie alltid må etterstrebe å se flere tolkninger, og ikke bare en tolkning (Brinkmann & Kvale, 2009). Jeg har forsøkt å se de kollektive erfaringene i workshopgruppen fra flere perspektiver. Materialet har vært gjennomgått i workshopgruppen, forskningsgruppen, en gruppe med medstudent og lærer fra VID, samt av veileder. I minnearbeid sees empirien opp mot annen relevant forskning underveis i analyseprosessen, slik at jeg har reflektert over og sammenlignet denne studien med andre relevante studier. I så måte håper jeg at mangfoldet av perspektiver har blitt ivaretatt bedre, og styrker oppgavens validitet. Oppgavens empiri er dog uløselig knyttet til meg som forsker, mine tolkninger og for forståelse. Det som eventuelt sees som ”funn” i denne oppgaven er

¹² Vedlegg nr. 1.

”funn” med subjektive tolkninger. Selv om jeg tilstreber å være tett på workshopgruppens erfaringer er jeg alene om å stå til ansvar for tolkningene.

Underveis i oppgaven redegjør jeg for forhold som kan ha påvirket undersøkelsen, og er bevisst min innvirkning både på workshopgruppen, mitt blikk på det empiriske materialet og utformingen av oppgaven. Dette omhandler undersøkelsens gyldighet, pålitelighet og generalisering. I minnearbeid er det ikke den personlige historien som er målet, men historiene som er nedskrevet som deler av en kollektiv historie. Brukt på en bestemt måte kan de kaste lys over betydelige sosiologiske problemstillinger (Frigga Haug, 1999, 2008). Ved å få frem mangfoldet rundt et fenomen vil man kunne gjøre virkeligheten mer forståelig, og på samme tid se om det er noe enhetlig ved historiene som skrives. Det man finner i workshopgruppen er derav på den ene siden ikke valid for andre enn selve workshopgruppen. På den andre siden vil det å belyse mangfoldet av erfaringer i seg selv være deltagende i å kaste lys over generelle problemstillinger. I så måte kan det være kunnskap andre kan gjenkjenne seg i, og utforske videre.

4 Slektskap i en biologisk kjernefamiliediskurs

I dagens samfunn er det flere måter å være familie på, og det er en økende aksept for forskjellige sosiale praksiser. Til tross for diversiteten i familieskap er fortsatt hoveddiskursen i samfunnet tuftet på biologi (Suter & Ballard, 2009). Den biologiske diskurs ble identifisert i dette prosjektet, både via erfaringer beskrevet i minnehistoriene og i den kollektive analysen. I dette kapittelet presenterer jeg hvordan den biologiske diskurs har påvirket workshopgruppens erfaringer. Dette i kontekst av den sosiale praksis i samfunnet og subjektposisjoner innen familiesystemet. Jeg vil se dette opp mot rådende teorier rundt temaet, og reflektere over hvordan det har påvirket gruppemedlemmenes identitet og selvfølelse.

4.1 Den biologiske diskurs - samfunnets sosiale praksis

Språket vi bruker er påvirket av og influert av de til enhver tid tilgjengelige diskurser. I den kollektive analysen ble det tydelig for workshopgruppen hvor influert vårt daglige språk er av den biologiske diskurs. Videre hvordan slektskap i Norge sees gjennom en biopolitisk linse, hvor den biologiske familien er den grunnleggende komponenten som betinger liv og identitet innen viten og maktdiskurser (Myong & Petersen, 2012). Hvordan viste den biologiske diskurs seg i språket til workshopgruppen, og på hvilken måte er den med å påvirke deres forståelse av slektskap i samfunnet?

4.1.1 Ekte og uekte familier

Utdraget under er hentet fra den kollektive analysen:

-: samfunnet har så mye formeninger om hva som er riktig da, og litt sånn, at du er jo ikke ekte, du er jo ikke datteren dems på ordentlig liksom. Så tenker jeg.. (sukker) jeg er jo det liksom! Og hvordan det alltid ble sånn: jammen du må jo kjenne, du må jo savne dine ordentlige foreldrene dine og.. selv om jeg vet jo ikke hvem de er liksom[...]det var jo ikke de som var mine foreldre.

Her viser den biologiske diskurs seg i en språkliggjøring hvor slektskap er betinget og validert av blodsband. De biologiske foreldrene konstrueres i teksten som "ordentlige foreldre", hvilket gjør adoptivforeldrene til uekte språklig. Likeledes konstrueres gruppemedlemmet i en posisjon hvor hun er "ekte" datter av de biologiske foreldrene og "uekte" datter av adoptivforeldrene. Hvem sin datter er hun? Hvem er foreldrene hennes? Dikotomien "ekte" – "uekte" skaper her dilemmaer i det at det ikke finnes noe i mellom. Hva risikeres for henne ved å erkjenne adoptivforeldrene som "ekte" foreldre, eller biologiske foreldre som "ekte"

foreldre? Kan begge være like valide foreldre?

Gjennom språkliggjøringen av det biologiske slektskapet som det validerte, devalueres her det sosialt konstruerte slektskapet. Dette tydeliggjøres også gjennom en annen erfaring i workshopgruppen:

-: det er jo.. jeg har jo på en måte lært at følelse av slektskapet virker i det at man er det i blodet da. Så sånn sett så..

I sosiale relasjoner posisjonerer vi både oss selv og andre gjennom språket (Claudi, 2013), og språket er en viktig kontekstmarkør i en majoritets- og minoritetstenkning. I eksemplene posisjonerer det biologiske foreldreskapet opp mot det sosialt konstruerte, og skaper en dikotomisk forståelse av slektskap. Dette er i tråd med hva Follevåg argumenterer for, som belyst i teoridelen. Teoriene og tenkningen rundt adopsjon sees som dikotomiske og hierarkiske, og følger samme mønster som andro- og etnosentrismen. Diskursen om biologi og genetisk tankegang er normsenteret det navigeres ut i fra, og språket er tuftet på biologiske ord og vendinger. Dette er hva Follevåg kaller biologosentrisme: *ei førestelling om at familie primært blir forstått som biologisk familie, medan ikkje-biologiske familiar ikkje blir rekna som like reelle og legitime formar for familie* (Follevåg, 2007). I språket vårt ligger det altså et hierarki i dikotomien uekte-ekte, som gjør adopsjonsfamilien til en minoritet i forhold til den biologiske majoritetsfamilien.

Workshopgruppen analyserte videre frem bruk av klisjeer og metaforer om slektskap ment for å synliggjøre hvor sterk og bra en relasjon er i språket:

-: samfunnet har skapt at det er forventninger om at det slektskapet skal være bra. For vi har det uttrykket at en kompis slår på skulderen til en annen kompis og sier han er som en bror for meg. Og det er liksom uttrykket man bruker...en kompis om en annen kompis for å vise til verden og si til hverandre at du.. og da bruker man akkurat det uttrykket.

-: Så det sier noe om det kulturelle imperativ, sånn gjør vi det i vårt samfunn.

Klisjeene er som nevnt i metoddelen kulturelle stereotypier, som sier noe om hva som er kulturelt forhåndsbestemt, og om hva vi har internalisert av den sosiale orden og norm (Crawford et al., 1992). I så måte sier erfaringene i workshopgruppen noe om hva som er sosialt normgivende, hvor den biologiske kjernefamilien sees som den grunnleggende

komponenten i samfunnet.

4.1.2 Familie og valg – ønsket om sosial integrasjon

Språket påvirker handlingsrommet til hver og en i forhold til relasjonene i familiene. Generelt ble det opplevd lite handlingsrom i forhold til familie i workshopgruppen. Nedenfor er et eksempel fra workshopgruppens analyse:

-: jeg føler det uskrevne generelt i samfunnet om familie, det er jo det at man skal gå overens. Selv om familie er jo egentlig bare noe man har fått slengt i fanget. Det er jo ikke valgt familie, men allikevel så de aller fleste har jo den regelen i seg at vi skal fungere sammen. Og det er liksom helt tabubelagt det å si at du ikke går overens med familien din, eller at broren din og du ikke er på talefot og det var en pengekrangel og sånne ting.. det er helt tabubelagt. Og det, det er liksom sånn. Men allikevel så går man ikke et steg tilbake og tenker på at vi har faktisk ikke valgt dem sånn som vi gjør med venner. Og da blir det liksom sånn, vi må på en måte koste alt under teppet for at vi uansett om du er det eller ikke. Og jeg ser at det er mange som svelger ufattelig mange kameler for å få det til å se bra ut på oversida altså. Sånn opplever jeg samfunnet da, i forhold til det med familie...

-: mmm. Og det er der jeg tenker handling kommer litt inn da. Fordi man, da gjør man ting for å vise at man er en sånn sammensveisa familie liksom...(ler)

Workshopgruppens medlemmer uttrykker her hva de har erfart som krav for å være familie, samt at familie er noe som ikke er valgt. Å være familie gjøres gjennom handling i det at man møter opp i familiesammenkomster uansett ønske eller ikke. Identitet, slik jeg ser det, er noe man gjør, slik at man handler for å oppnå en identitet som familiemedlem. Ønsket, slik Frigga Haug beskriver det, er sosial integrasjon. Vi justerer oss etter samfunnets normer og forventninger for å føle en tilhørighet. Da familie er erfart å ha en avgjørende posisjon i samfunnet, er familiemedlem en viktig identitetsposisjon å inneha for å være sosialt integrert. Gruppen har erfart at det er helt tabubelagt å ikke komme overens med sin egen familie. En av gruppens deltagere har valgt vekk sin adoptivfamilie. I henhold til samfunnets norm om at familie ikke kan fravelges, ligger det da i ytterste konsekvens en fare for sosial utstøting ved dette valget. Hvor langt vekk fra normen man beveger seg, sier således noe om hvor man er på annerledesskalaen (Haug, 2008). Workshopgruppen har som vist allerede en minoritetsposisjon i utgangspunktet i det at de er en del av en sosialt konstruert familie. Ved å eventuelt fravelge sin familie, settes de i en dobbeltmarginaliserende posisjon. Marginalisert i kraft av den sosiale norm om familien som samfunnets grunnleggende enhet, og via den biologiske diskurs.

I tillegg til ”å gjøre” familie, er det også en erfaring om å føle familieskap i workshopgruppen. Workshopgruppen italesetter forventningen om familiemedlemsposisjonen:

-: det er liksom forventningen til den rollen man skal ha, hvordan man skal passe inn..hvordan.. i familien..hvordan man skal være sammen, hvordan man skal fylle rollen, hvordan man skal føle det. I forhold til ulike situasjoner. Ehh.. Også hvis man da, hvis det ikke kjennes sånn så er det liksom, da blir det så konflikt. Og så tror jeg ikke egentlig.. at, at ofte det kan være at det er bedre nå enn før, men man blir ikke spurt om, følelsene, men man blir mere instruert kanskje i hvordan man, at det må du bare tilpasse deg, sånn og sånn er det og... At de følelsene blir ikke helt tatt på alvor

Hvilke følelser er det hun ikke har lov å ha? Hva er erfaringen i forhold til å bli akseptert i samfunnet og innad i familien? Her italesettes ikke spesifikke følelser, men hun sier at følelsene ikke blir tatt på alvor. Hun opplever å bli instruert i hvordan man skal føle rollen som familiemedlem i forhold til hva som er normen, og at det blir konflikt hvis hun ikke føler det sånn. Er det således risikofylt å italesette følelser som ikke passer med den sosiale normen? Vi har tidligere i kapittelet sett følgende erfaring: "du er jo ikke ekte, du er jo ikke datteren dems på ordentlig liksom. Så tenker jeg.. (sukker) jeg er jo det liksom!" Vil det å italesette følelser på tvers av den biologiske diskurs forsterke hennes annerledesfølelse? I motsatt fall, hva vil konsekvensene være ved å uttrykke det å ikke ha følelser for (adoptiv)familien sin, men sine biologiske foreldre?

Familie konstrueres i en av minnehistoriene som en enhet som ikke kan fravelges eller velges. Kontekstuel er det en språkhandling av et fire år gammelt barn, og en relasjon mellom et barn og en mor. Minnet er skrevet fra et barneperspektiv, men fortalt som voksen med dens erfaringer av sosial praksis. Både fireåringen og lillesøster er transnasjonalt adopterte. Her presenteres minneteksten, deretter et utdrag fra den kollektive samtalen:

Minnetekst:

""mamma"...

Ja, hva er det?

-Det var ikke en slik søster jeg ville ha.

Mammaen snur seg og ser mot henne og setter seg ned på toalettsetet.

-Hvordan da?

-Kan vi sende henne tilbake og få en ny?

Nei det kan vi ikke jenta mi. Hun skal bo her nå, sammen med oss. Hun husker følelsen av at det synker innvendig. Hun husker at det på alvor går opp for henne at dette mennesket, som nå er søsteren hennes, skal være her for alltid.”

Den kollektive samtalen:

-: et ønske om å prøve å påvirke noe..

-: Samtidig som det egentlig har gått opp, som det går opp for vedkommende at nå skal en være for alltid. Det blir det her som blir et nytt familiemedlem som skal være der. Uansett om en føler at det er en søster eller ikke, så blir den jo den personen. Den blir no der

-: Man må liksom akseptere. Sånn.. det er ikke noe utvei...(latter) man må bare innfinne seg med det... (latter) ..for det er jo kanskje et slags sånn håp om at kanskje...(ler)...går an å reversere. Og prøve prosessen på nytt igjen.

Det er et ukjent menneske, som ikke er valgt, og som nå har fått tittel søster. Her beskrives en erfaring om at søskenrelasjonen skal være der ”for alltid”. I det ligger det at familie ikke kan fravelges. Selv om man ikke ”føler” at det er en søster. Er søsterrelasjonen betinget av noe som skal føles? Betinget søsterfølelsen styrken på relasjonen deres?

Det ligger også en språkhandling om at man som barn kan fravelges, som analysert frem av workshopgruppen:

-: jeg tenker, fire år og nøler og er litt usikker på om hun skal prate med mammaen sin.ehmm... usikker også på sin egen situasjon liksom, at hun også kan byttes ut.. hvis det er...(ler)

Som beskrevet er dette italesatt av en fire år gammel jente, men skrevet som voksen. Som nevnt i metoddelen, er de aller fleste minnene våre rekonstruksjoner. Rekonstruksjon av minner er en pågående prosess, og vi er tilbøyelige til å endre de i forhold til de erfaringer vi har gjort i etterkant (Freeman, 2015). Det konstrueres og reflekteres over slik at det blir meningsbærende til enhver tid gjennom hele livet (Crawford et al., 1992). I henhold til minnearbeidsteorien velges minnehistoriene fordi de inneholder noe ukjent, noe som har behov for forståelse. Hvis ønsket er sosial integrasjon, hva er det som gjør at denne minneteksten trenger økt forståelse og selvforståelse? Hva gjør det med selvforståelsen hennes å ha erfaring om å kunne byttes ut? Hvilke erfaringer har hun som eventuelt har vært med på rekonstruksjonen av minnet hennes? Er det slik at gjennom den biologiske diskurs sin devaluering av det sosialt konstruerte familieskap, så skapes det en usikkerhetsfølelse hos henne i det at hun kan byttes ut? Fordi hun ikke er ”ekte”, og dermed ikke har så sterke bånd, er da tilhørigheten mer skjør?

4.2 Samfunnets normer og dets påvirkning på identitet og selvfølelse

Generelt var erfaringen i workshopgruppen at konstruksjonen av familieskap og identitet ble utfordret av de sosiale normene i samfunnet etter hvert som de vokste opp, via responser fra samfunnet. Dette er tidligere belyst av blant annet Newman m.fl.:

Ironically, the adoptive parents appear to become the original parents in the eyes of the child by the natural unfolding of infant attachment, whereas the culturally defined “natural” (i.e., biological) parents may become a later construction based not on the child’s initial experience but rather on the social learning of biological kinship as the ultimate arbiter of parental ties (Newman, Roberts, & Syré, 1993).

Workshopgruppens følelse av identitet i subjektposisjoner som ”datter”, ”søster” og ”familiemedlem” ble gradvis satt i en forhandlingsposisjon. Interaksjonen mellom deres egne refleksjoner og interaksjonen med samfunnet belyses her:

-: jeg husker jo litt sånn fra, eller jeg føler meg ikke noe annerledes på en måte innad i familien, men jeg husker det var litt sånn rundt. Så var det jo noen som jeg tenker, eller ga litt uttrykk for det da. Litt sånn venner av foreldrene mine og..også husker jeg det var litt rart, for jeg kjente det jo ikke sånn! Men så ble det litt som en slags sannhet etter hvert. Som man da kanskje liksom justerte seg etter, eller gjorde noe med min selvoppfatning da tror jeg.

Erfaringen er at identitetsfølelsen ikke er i direkte relasjon til det biologiske opphavet fra starten av, mer at identitetsfølelsen ble konstruert underveis i kontekst av kulturen. Det er ikke det samme som at det biologiske opphavet kan ha betydning for identitetsutvikling senere i livet (Bunkholdt, 2013). Under er et nytt eksempel fra den kollektive analysen:

-: du må jo savne dine ordentlige foreldre dine og.. selv om jeg vet jo ikke hvem de er liksom. Hvor det alltid har vært sånn spørsmål.. så tror jeg også at foreldrene mine sikkert ble oppfordret til å spørre, at de skulle liksom være inkluderende og liksom spørre om sånne ting da. Også ble det liksom sånn: ja,... tenker du på dem..? og det er jo fint å spørre om det, men for meg var jo det aldri en sånn.. det var jo ikke de som var mine foreldre.

I sitatet ser vi en erfaring som viser at familiene workshopgruppen er vokst opp i er påvirket av, og viderefører diskursen i samfunnet om at biologi er sentralt for dem og deres identitet. Foreldrene får internalisert at foreldreskap virker i form av reproduksjon. Adoptertes oppfatning av hvem som er mor og far blir dermed utfordret av samfunnets opptatthet av

konsangvinitet (slektsrelasjoner basert på blodsband) i form av den rådende biologiske diskurs (Juffer & Tieman, 2009).

Workshopgruppen har gjentatte ganger blitt spurt om deres "ordentlige" foreldre, og om de savner eller "tenker på dem". Det å finne sine "røtter" er ofte debattert innen adopsjonsforskningen, og et økende antall utenlandsadopterte søker sine biologiske foreldre og informasjon om dem. En tilhørighet er viktig for mennesker. Hvem er jeg, hvor kommer jeg fra, er nøkkelspørsmål for mange av oss, og vi ser en økt opptatthet av "røtter" i samfunnet. Dette er ikke problematisk i seg selv, men det kan bli problematisk for de som ikke kjenner behovet, og ikke har andre diskurser å trekke på. Follevåg har debattert selve begrepet "røtter", som er et biologisk begrep i seg selv. Follevåg sier: *Mennesker er ikke planter som dør hvis de rykkes opp. Biologiske slektninger er ikke organiske deler av oss* (Follevåg, 2007). Han inntar et syn på familie og slektskap som en konstruksjon av relasjoner. Andre forskningsstudier (Brodzinsky, 1990; Kaye, 1990; Raynor, 1980; Rørbech, 1989; Sachdev, 1989) viser en korrelasjon mellom de som søker sitt biologiske opphav og de som har utviklet en dårlig selvfølelse og identitetsfølelse (Dalen & Sætersdal, 1992). Dette kan tolkes som manglende tilhørighetsfølelse til familien. I Dalen og Sætersdal sin forskning ga adoptert ungdom uttrykk for at de ikke identifiserte seg som adoptert og annerledes. De følte tilhørighet både i nær- og storfamilie. Samtidig ga flere uttrykk for at det opplevdes vanskeligere å snakke om adopsjonshistorien sin i tenårene, og at flere da hadde tanker om sitt biologiske opphav (Dalen & Sætersdal, 1992, p. 213). Dalen og Sætersdal kunne altså ikke finne en sammenheng mellom dårlig tilpasning og uttalt interesse for biologisk familie, men underbygger vanskene med å snakke om og søke sitt biologiske opphav, med at det kan føre til en trussel mot familiesystemet, og da foreldrene spesielt (Dalen & Sætersdal, 1992, p. 217).

Workshopgruppen opplevde også å bli utfordret i søsken- og søsterposisjonen. Her vises i en av minnehistoriene hvordan samfunnets opptatthet av slektskap i biologiske termer kommer til uttrykk. Her er bror biologisk født av felles foreldre, søsterstemmen (som forteller) er adoptert:

"Hun er min søster, sa han, så hun får være med. Hun ligner ikke på deg, sa de, men det blåste han i. Hun følte seg litt privilegert, for hennes bror var den sterkeste av dem og slik var det at de andre fant seg i det[...]Hun var glad at de var mørkhårete begge to, hun og broren, så var de i alle fall litt like selv om hun hadde mørkebrune

øyne og han blå. For selv om noen sa at de ikke trodde på at de var søsken, så var de jo det likevel”.

Posisjonen som ”søsken” blir her utfordret i forhold til gyldighet. Likhet er et ord som ofte benyttes i vår dagligtale når man snakker om familie og slektsbånd. Likheten/ulikheten i dette minnet omhandler fysisk utseende, hvor vi kan se at gruppemedlemmet skriver at ”de var mørkhårete begge to”, og at dette var noe hun var glad for og hadde betydning for hennes identitetsfølelse av å være ”søster”. I den kollektive analysen, italesatte gruppen at fysisk likhet var av betydning for legitimering av ”søsterposisjonen”, og noe de har støttet seg på som kunne bekrefte deres status som ”ekte” søster, og i så måte skape innenforskap i det kulturelle imperativets betegnelse av familie- og søskenskap:

- : også er jo det også en følelse da, en litt sånn selvtillit. Ved at ja, de er faktisk søsken. Selv om hun vet på en måte da, selv om andre (puster dypt) kanskje ikke har tenkt, eller ser at de ikke er det liksom.. men det er liksom sånn...(toner ned) (pause)
- : ja, for det er jo en fellesnevner hårfargen. Som man kan støtte seg litt på.
- : Og så går det jo litt på den der (kremter), eller forventningene om hva på en måte søsken skal være da. I forhold til det biologiske kanskje da, at ...(pause) man er ulik av utseende eller..
- : Barn bryr seg jo mye mindre om de biologiske tingene. Barn er barn liksom. Sånn at det, ja, søster eller bror det..(ler) (mumler)

Studier omhandlende hva som oppleves å være annerledes og utfordrende ved å være adoptert relaterer ofte til utseende. I et studie ønsket 28 % at de hadde vært født inn i familien, mens 49 % oppga at de ikke hadde noe ønske om å være født inn i familien, men at de ønsket en annen hudfarge. Det var utseende som de opplevde som den mest belastende faktoren, ikke nødvendigvis de biologiske båndene til familien. Følgende sitat illustrerer dilemmaet adopterte opplever: *They may be confronted with differences between their parents and themselves, whereas at the same time they feel close to their parents and like to identify with them* (Juffer & Tieman, 2009). Erfaringene fra workshopgruppen underbygger at det er via andres speilbilde at annerledesfølelsen og usikkerhetsfølelsen oppstår i forhold til deres identitet og selvfølelse i benevnede identitetsposisjoner.

4.3 Erfaringer av konkurrerende diskurser

Til tross for en klar biologisk hoveddiskurs, hadde workshopgruppen erfaringer om konkurrerende diskurser i forhold til hva som konstituerer en familie, og at dette er i endring. Som vist har følelsen av innenforskap i den sosialt konstruerte familien blitt utfordret av

samfunnets bemerkninger og konstruksjoner rundt familiebegrepet, og i så måte skapt en annerledesfølelse utenfor familiesystemet. Denne erfaringen sier noe om hvordan identiteten har blitt endret kontekstuellt i samspillet med tilbakemeldingene og evalueringene fra andre. Det skaper konkurrerende diskurser i subjektposisjonene ”datter”, ”familiemedlem” og ”søster”. På den ene siden analyserte workshopgruppen her frem en relasjonell diskurs hvor familien er en sosial konstruksjon. På den andre siden analyserte gruppen frem den biologiske diskurs, hvor familien er en enhet på bakgrunn av blodsband. Men familie som enhet er i endring:

- : og hva er en familie på en måte..?
- : som står sammen i tykt og tynt, på jobben til oss så sier vi, ja vi er en stor familie.
- : ja, så bruker man begrepet familie.
- : ja, hvor venner blir den nye familien på en måte. At venner er min nye familie..
- : ja, at det kanskje er de man føler seg mest følelsesmessig nær. Og så er det egentlig, de andre, den ekte familien er liksom mer en slags sånn.. ja...fasade eller..

Her ser man en relasjonell diskurs som spiller mot den biologiske. Hvordan familie utøves og italesettes har endret seg over tid, og som vi så i teoridelen var familiebegrepet annerledes historisk da *familie i ordets første betydning betegnet en gruppe mennesker som deler oppgaver knyttet til et hus eller en husstand, uavhengig av om det er biologiske bånd mellom dem* (Bunkholdt, 2013). Den biologiske diskursen har altså ikke vært like gjeldende til enhver tid. Antagelig vil språk og sosiale praksiser også endre seg i tiden som kommer, i takt med at familien endrer seg som en enhet og nye språkliggjøringer oppstår. Her er et annet eksempel på dette:

- : Men det er liksom ikke like tabubelagt i 2016 synes jeg ikke som det var før. Men her ser du på generasjonen til foreldre våres og sånn at det er sånn helt forferdelig fælt hvis det ikke, hvis man ikke er sammen og står styrka som en familie sammen da.
- : men forventningene, ja altså,... familie er jo på en måte oppskrytt da... (ler).

Så selv om den biologiske diskurs beskrives som en tydelig hoveddiskurs i denne analysen, vil kanskje nye familieformer og et mer mangfoldig språk kunne utfordre den biologiske familieenhetens posisjon som den grunnleggende enheten i vårt samfunn.

4.4 Betraktninger over erfaringer med den biologiske diskurs

Workshopgruppen har som vi har sett, erfaringer om at kulturen de har vokst opp i er preget av en biologisk og genetisk tankegang, hvor familier som er bundet sammen med blodsband

har en forrang over andre familieformer. Gjennom å dekonstruere workshopgruppens erfaringer kunne vi se at dette påvirket gruppens forståelse av slektskap. For workshopens medlemmer har denne forståelsen av slektskap medført identitetsforhandling for å oppnå valid tilhørighet basert på et sosialt konstruert slektskap, i et samfunn der den biologiske kjernefamiliediskursen dominerer. Identiteten blir satt til forhandling på flere kontekstnivåer – som individ, familie og samfunn. Som illustrert i den kollektive analysen er en felles erfaring i workshopgruppen at den biologiske diskurs ble mer italesatt og erfart dess eldre de ble. Dette kan være noe av det samme som Dalen og Sætersdal så i sitt studie, hvor respondentene i ungdomstiden opplevde å ha tanker om sitt biologiske opphav. Parallelt opplevdes det vanskelig å snakke med foreldrene da dette kunne oppleves som en trussel for foreldreskapet (Dalen & Sætersdal, 1992). Omhandler dette at i det man gir gyldighet til den biologiske opprinnelsen, så devalueres adoptivforeldreskapet? Vi har sett via språklige vendinger at gyldigheten av ”søster”, ”datter” og ”familiemedlem” er oppe til forhandling. Kan det være slik at det dikotomiske i språket gir en polarisering, og at det ikke finnes noe gyldig i midten, og i så måte skaper dette en språkløshet? Er det slik at teoriene og meningene blir polariserte fordi vi i språket vårt ikke har andre muligheter? Eller er det slik at den biologiske diskurs står så sterkt at det overskygger andre diskurser, og i så måte skaper ”blinde flekker” i vår forståelse av omverdenen, slik Derrida beskrev det? (Claudi, 2013).

5 ”Å gjøre rase” – norskhet som identitetsmarkør

I den kollektive analysen ble det italesatt erfaringer rundt flere identitetsposisjoner, så som kjønn, alder (søskenrekkefølge), familiemedlem og etnisitet. Posisjoner omhandlende familie ble belyst i forrige analysekapittel i kontekst av det biopolitiske landskapet i Norge. I dette kapitlet vil jeg belyse en annen posisjon som utpekte seg, omhandlende etnisitet og norskhet. Jeg vil presentere hvordan workshopgruppen erfarte norskhet i forhold til sosial praksis. Videre hvordan workshopgruppen erfarte å bli konstruert inn i “etniske gruppekategorier”, og hvordan dette har påvirket deres utforskning av “etnisk identitet”.

Hva er det vi ser etter i andre mennesker som gjør at vi kan kalle de norske eller ikke? Hva betyr det å være norsk, og hva er kriteriene for å være en del av det norske ”vi”?

5.1 Utseende som identitetsmarkør

Som belyst i forrige analysekapitlet, erfarte workshopgruppen sosial praksis i Norge som sterkt influert av den biologiske diskurs, hvor utseende er en av markørene. Dette ble eksemplifisert via den ene minneteksten hvor bror er biologisk født, søster adoptert:

”Hun er min søster, sa han, så hun får være med. Hun ligner ikke på deg, sa de, men da et blåste han i [...] Hun var glad at de var mørkhårete begge to, hun og broren, så var de i alle fall litt like selv om hun hadde mørkebrune øyne og han blå. For selv om noen sa at de ikke trodde på at de var søsken, så var de jo det likevel.”

Allerede som barn startet erfaringen til workshopgruppen, gjennom antydninger fra samfunnet om at de var annerledes enn sine biologisk fødte søsken. Antydninger, som sett her, på bakgrunn av utseendemarkøren eller fenotypiske forskjeller. Utseende er altså en sterk markør som kategoriserer mennesker. Workshopgruppens medlemmer har et annet fødeland enn Norge, og sett i lys av det biopolitiske landskapet i Norge, settes de i en forhandlingsposisjon i forhold til den norske identitet da de ikke er ”fullblods” norske fra begynnelse til slutt. Identiteten brytes, og derav blir spørsmålet om identitet og tilhørighet tas for gitt i forhold til samfunnet og familien, eller om den forhandles?

-: man blir jo tvunget da, til å reflektere mer over seg og.. samfunnet rundt på den måten her. Uten.. tenker jeg ut ifra noen som ser helt norsk ut, så vil jeg tro at vi (toner ut...)

Workshopgruppen opplevde å måtte reflektere mer over sin egen identitet enn hva andre som

“ser helt norsk ut” må, og i så måte justere sin identitet for å oppnå tilhørighet i samfunnet. Erfaringen viser at å være ”helt norsk” blir spørsmålsatt, og den norske identiteten kommer i en forhandlingsposisjon for gruppe medlemmene. En utforskning av “etnisk identitet” starter på bakgrunn av interaksjonen med samfunnets normer og tilbakemeldinger, som sett her på bakgrunn av utseende, eller gruppedeltagernes fenotypiske markører. Det å ha en annen hudfarge kan dermed føre til at workshopgruppen blir kategorisert inn i minoritetsgrupper, og i så måte bli ekskludert fra majoriteten norskhet.

Andre nordiske studier viser også til etnosentrisme, hvor “norskhet” er den privilegerte majoritetsposisjonen og forbundet med fenotypiske trekk som ”hvithet”. I workshopgruppen ble dette belyst gjennom å vise til standardiserte måleinstrumenter i samfunnet omhandlende fysiske egenskaper. Erfaringen er at samfunnet har måleinstrumenter som navigerer ut i fra en etnosentrisk tankegang hvor normsenteret er det ”hvite”, hvilket gjør at hun ”ikke strekker til”, og i så måte ikke er ”bra nok”:

-: nå er det jo sånn da at for eksempel, ehh.. si lungekapasitet da, jeg synes jeg hørte det en eller annen gang at de europeiske.. hva heter det, standardiseringer av O2 opptak og sånn er jo fra en europeisk folkestamme, mens..og derfor må vi kompensere, eller føle oss litt mere, altså når det gjelder fysiske utfordringer og sånn under oppveksten da. Atte, og hvis vi ikke strekker til, så er det ikke bra nok. Fordi samfunnet er på en måte, har en måleinstrument for noe annet enn det vi er. Hvis du skjønner hva jeg mener..

Etnosentrisme i vårt samfunn hevder Follevåg (2007) er *det kvite, europeiske, vestlege* en dikotomi til *det farga, ikkje-europeiske, ikkje-vestlege*. Det hvite utgjør normsenteret og er ofte definert med positive fortegn, kontra det ikke-hvite. Som Follevåg skriver er det altså ikke bare dikotomisk, men også hierarkisk (Follevåg, 2007, p. 25). Studier gjort på utforskning av etnisk identitet underbygger også hierarkiet, da man sjelden kan finne en utforskning blant “hvite” innen etnisk identitet. Det kan synes som behovet ikke er tilstede (Lee Shiao & Tuan, 2008).

Utseende er altså en markør som workshopgruppen mintes hadde en betydning i deres identitetsdannelse. Dalen og Sætersdal fant i sine studier at adoptivbarna til de intervjuede foreldrene ikke hadde hatt fokus på eller snakket om sitt utseende underveis i barndommen. Dog viste dybdeintervjuene at forholdet til for eksempel egen hudfarge var ambivalent, men totalt sett beskrev de adopterte seg lik sin egen familie og andre venner de hadde. De fant at

utseende i seg selv ikke er avgjørende, men at utseende skiller dem fra familie, venner, og inn i grupper de ikke identifiserer seg med. I så måte skaper det en annerledeshetsfølelse (Dalen & Sætersdal, 1992). Kirk forklarer identitetsfølelsen ut i fra et mer individualistisk perspektiv, hvor ens følelse av innenforskap eller utenforskap omhandler hvorvidt barna har akseptert sin bakgrunn eller fornektet den (Kirk, 1964). Innenforskap og utenforskap blir her sett som to konstante motpoler, hvor man på et vis må velge en aksept eller ikke. I så måte er ikke utforskning av ”etnisk identitet” noe som beveger seg i takt med barnas integrasjon i det sosiale samfunnet, slik workshopgruppen erfarte.

-: jeg husker jo litt sånn fra, eller jeg føler meg ikke noe annerledes på en måte innad i familien, men jeg husker det var litt sånn rundt. Så var det jo noen som jeg tenker, eller ga litt uttrykk for det da. Litt sånn venner av foreldrene mine og .. også husker jeg det var litt rart, for jeg kjente det jo ikke sånn! Men fordi samfunnet har så mye formeninger om hva som er riktig da, og litt sånn....

Workshopgruppens erfaring var at det som oftest ikke var i de nære relasjoner at annerledesheten ble påpekt, men i de ukjente relasjonene. Dette gjorde seg i økende grad mer gjeldende dess mer de fjernet seg fra familien, og inn i samfunnet.

5.2 Språket som identitetsmarkør

”Å se helt norsk ut”, er det bare ensbetydende med å være ”hvit” i vårt samfunn? Eller finnes det andre identitetsmarkører? I et av sitatene ser vi også at språk er en viktig identitetsmarkør for å være ”norsk”:

-: kan du snakke litt..? (alle ler i kor) Hvor man blir påtvunget en sånn annerledeshet som man ikke kjenner seg igjen i selv da. Du snakker godt norsk (latter)

Vi ser at gruppedeltageren på bakgrunn av et annerledes utseende blir spurt ”du snakker vel norsk”, eller ”du snakker godt norsk”, noe som implisitt sier noe om opplevd sosial praksis: samfunnets forventninger og kategorisering på bakgrunn av synlige ytre markører så som ”hvithet” og ”rase”. I Zhao sin forskning på norske adopterte fant hun at det å snakke dialekt økte saturasjonen av ”norskhet”. Med kategoriene ”adoptert” og ”rase” i interaksjon, fant hun at ved å snakke dialekt, økte posisjonen som ”adoptert” i forhold til ”rase”. Den norske lingvisten Ellen Andenæs sier:

A spoken Norwegian dialect leads to the speaker being perceived as a genuine native Norwegian, spoken Norwegian with a foreign accent is on the contrary interpreted as a sign of non Norwegianness (Andenæs, 2010 p. 212).

Generelt ble det å bruke “spoken language” for å markere den norske majoritetsposisjonen et funn i Zhao sitt arbeide (Zhao, 2013). Språket er en markør som interseksjonerer med hudfarge, og i den kryssningen fungerer språket som en motsats til for eksempel ”hvite” flyktninger. Språket blir en majoritetsmarkør for adopterte, mens hudfargen er en minoritetsmarkør. For ”hvite” flyktninger, ble det funnet at hudfarge en majoritetsmarkør, mens språket ble minoritetsmarkøren i møte med samfunnet (Colic-Peisker, 2005, p. 633).

5.3 ”Rase” som identitetsmarkør

Workshopgruppen erfarte i tillegg til en forhandling om norskhet, og bli satt inn i andre kategorier med dertil hørende egenskaper som samfunnet knytter til nasjonalitet og ”rase”:

-: Det er jo egentlig fra mennesker som egentlig kanskje ikke betyr så mye engang, ikke sant. Men bare at det har vært, sikkert mye mens jeg var et barn. Sånne småkommentarer som sikkert ikke er vondt ment, men kommer av en sånn uvitenhet tror jeg da. Hvor folk driver og spør: Savner du hjemlandet ditt, og har du hatt snille foreldre..? det er jo sånn som jeg tenker, det er jo ingen som tør å spørre om det liksom. Det er ikke et vanlig spørsmål det liksom!)[...](ja du er jo nesten norsk liksom..(latter) ja, nå kommer det besøk fra Kina i dag liksom.. kan du snakke litt..? (alle ler i kor) [...]du snakker godt norsk (latter). Hvor man blir påtvunget en sånn annerledeshet som man ikke kjenner seg igjen i selv da.

-: folk tror de har en kunnskap om oss, sånn,.. ut fra det vi ser

-:så spør de sånn.. utrolig teite, og begynner å snakke om ’folket ditt’ og sånn. ’ja, dere er så arbeidsomme’ og[...] sånn fra folk som er jevnaldrende..

Her blir workshopgruppen kategorisert inn i en annen kategori enn det norske, via språkliggjøringer som ”folket ditt”, som står som en forskjell fra ”folket vårt”. Ergo er den norske tilhørigheten satt til forhandling via den språkliggjorte differensieringen av markøren ”rase”. Erfaringen her er at fødelandet ditt for alltid vil være ”hjemlandet”. Det er der du har ”røttene” dine, og ”folket ditt”. Man blir satt i en posisjon hvor man aldri kan bli 100 % norsk på bakgrunn av ”rasemarkøren”. Dette sees gjennom kommentarer som ”ja du er jo nesten norsk”. Videre sees en erfaring av å bli kategorisert innen en annen ”rase”, her ”asiat”, med tilhørende egenskaper som ”et arbeidsomt folk”. I så måte settes workshopgruppens deltagere i en minoritetsposisjon, gjennom ”de andre”, (asiat), i forhold til majoriteten (”det norske”). Erfaringene til workshopgruppen samsvarer med en gjennomgang av andre nordiske studier

hvor utseende og “rase” er identitetskategorier vedtatt av de sosiale praksisene gjennom språket:

... how the adoptees are placed in a minoritized position when they encounter the commonly asked question, “where are you from?” or “where are you really from?” “Looking different” thus produces a difference in relation to Norwegianness, and this difference-making process is primarily a process of doing “race”. That is to say, when asking adoptees “where are you (really) from?” people enact “race” as a relevant identity category. This finding echoes earlier adoption studies as well as race and whiteness studies in Nordic countries, which show that Norwegianness (or Danishness/Swedishness etc.) as a privileged majority position equates to whiteness (Alsmark, 2002; A. Berg, Flemmen, & Gullikstad, 2010; A. J. Berg, 2008; Hübinette & Tigervall, 2008; Petersen, 2009; Zhao, 2013)

Som belyst er det flere markører enn utseende som var viktig i konstruksjonen norsk identitet i workshopgruppen. Som nevnt i teoridelen blir identitetskategorier innen dagens feminisme forstått som noe som blir til i samspill mellom individer og sosiale konstruksjoner, og som noe man i stor grad gjør, snarere enn er (Flatø, 2017). Workshopgruppen erfarte at det å være norsk inneholder visse egenskaper, i likhet med grupperinger som “asiatisk” eller “utlending”. Så hvordan “gjør” gruppen norskhet? Er adopsjonsbakgrunnen relevant og gjeldende? I så fall, hvordan interseksjonerer dette med for eksempel “rase” og utseende? Og i så måte, hvordan er adoptivbakgrunnen som kategori medskapende i etableringen av norskhet? En sterk markør for norskhet var erfart ved å like og gjøre vinteraktiviteter ute:

-: men sånn med det, ...å være annerledes da.. Jeg tenker på det med skikulturen her i Norge. At man skal, (ler) at alle er født med ski på beina.. og det forventes at man liksom kan stå på alle mulige ski, og at man skal like det også, og være med og hui og hei i snøen og sånn. Og det, der har jeg jo.... merka da.... at jeg er faktisk ikke født med ski på beina altså. Det er først de siste årene at jeg har på en måte akseptert det selv også, at jeg.. men selvfølgelig alle folk som ikke er adopterte føler sikkert det også.. ja også, jeg har jo hørt, du går vel på ski vel?. Ja, asså, jeg gjør jo det. Jeg har jo lært alle de greia...Jeg kan være med på fjellet jeg, men det er nok mer til at jeg er utenlandsk av utseende da, kanskje ikke det at jeg er adoptert.. men man føler jo på den annerledesheten da.

Nordmenn er ”født med ski på beina”, og alle liker snø, vinter og fjell. Dette er klisjeer, og det sier noe om det kulturelle imperativet. Å gjøre norsk identitet er erfart av workshopgruppen ved å gå på ski og å være med på uteaktivitet. Gjør man det konstrueres du som mer norsk, og det øker saturasjonen av den norske etnisiteten. Gjennom omverdenens spørsmål om at ”ja du går vel på ski?”, ligger det implisitt en forventning om en egenskap hos de som er vokst opp i

Norge. I utgangspunktet stilles spørsmålet på bakgrunn av "rase"/utseende kategorien, og i så måte er det marginaliserende. Workshopgruppedeltagerne er ikke født i Norge, men de er vokst opp i "hvite" (norske) familier og arvet den norske kulturen. Dette setter deres etniske identitet i en annen posisjon enn andre minoriteter, hvis vi for eksempel interseksjonaliserer "adoptionality" og "rase" i forhold til norskhet. Utseendemessig spiller kategoriene likt, men de adoptertes bakgrunn gjør at de har en høyere grad av "norskhet" i visse kontekster enn andre innen kategorien "rase". Her i teksten ser vi også en konstruksjon av at man er mer innenfor ved å være adoptert enn når man "bare" er utenlandsk: "det er nok mer til at jeg er utenlandsk av utseende da, kanskje ikke det at jeg er adoptert". Det viser at å være adoptert i seg selv ikke skaper en minoritetsfølelse, men at dette oppstår via kategorisering på bakgrunn av utseende. Selv om workshopgruppens deltagere ikke er født i Norge så er de vokst opp i landet, med hvite foreldre i et majoritetssamfunn, og de er ofte i høy grad akseptert som nordmenn. Hvilket gjør at de kommer i majoritetsposisjon, da de har arvet den kulturelle norske bakgrunnen i sin familie, og i så måte blir "akseptert" som norsk. I seg selv blir det å være adoptert en posisjon som kan brukes i forhandling av minoritetsposisjonen:

"when asked "where are you (really) from?" most of my informants chose to answer "I am adopted from (a country)" instead of "I am from. . .". In this way, "being adopted" speaks against the production of "race" and becomes constitutive of the Norwegianness that my informants enacted (Zhao, 2013).

Zhao fant i sin avhandling at adopterte gjorde mening ut av det å være adoptert, når de gjorde identitetsarbeid i forhold til norskhet. De har majoritets-norske foreldre, de har vokst opp i majoritets-norske familier, de har blitt oppdratt innen den norske majoritetskulturen (Zhao, 2012, p. 102).

Utsagnet; "jeg er faktisk ikke født med ski på beina asså" sier noe om at ferdigheten sees som en medfødt egenskap for "nordmenn", men ikke en essensiell del av henne. I det konstrueres en forskjell i forhold til andre "hvite" nordmenn. Videre er det en beskrivelse av å ikke helt føle det norske "vi" når hun sier "Det er først de siste årene at jeg har på en måte akseptert det selv også, at jeg..". Dette legger hun til sin adoptivbakgrunn, samtidig som hun sier at ikke-adopterte også kan føle det samme: "Selvfølgelig alle folk som ikke er adopterte føler sikkert det også". Her vises en forhandling over hva det vil si å være innenfor det norske vi. Er hun norsk nok, til tross for at hun ikke liker ski? Dette er et eksempel på en refleksjon over etnisk identitet. Her er kategorier som "rase"/"fargethet" i interaksjon med en norsk markør

”født med ski på beina”. Det beskrives en opplevd etnisitet som norsk, sett i forhold til posisjoner som ”asiatisk” eller ”utenlandsk”. Beskrivelsen vektes til utseende, og ikke hvem hun ”er”. Altså trues ikke selvfølelsen inni henne, selv om det skaper en annerledeshetsfølelse. I forhold til studier gjort på utforskning av etnisk identitet, viser det seg at de som ikke oppsøker eller utforsker sin etniske identitet ofte har et høyt nivå av aksept innad i et ”hvitt” samfunn, noe som har gjort etnisk utforskning unødvendig. På tross av opplevd synlig forskjell i ”rase”, var det ofte ikke en fremtredende forskjell i livene deres (Lee Shiao & Tuan, 2008, p. 1042).

5.4 Følelse av utenforskap - erfaringer med å få sin norskhet satt til forhandling

Så hvordan erfarte workshopgruppen å bli spurt hvor de er fra, og kategorisert inn i andre grupperinger, så som ”asiat” og ”kineser”? Selv om enkelte kommentarer ble opplevd “uskyldige” og “ikke vondt ment”, er det allikevel kommentarer som fremhever forskjeller og som ble opplevd å være medskapende i følelsen av utenforskap:

-: jeg tror nok egentlig jeg har hatt, mange av de tilbakemeldingene har nok egentlig prega meg nokså mye. Kanskje ikke sånn bevisst, men jeg har tenkt en del på det egentlig litt sånn i det siste da. Hvor jeg egentlig har tenkt at jeg har kanskje egentlig har hatt litt sånn skamfølelse knytta til å være, eller ha et asiatisk utseende. Det har vært så brysomt å få kommentarer. Og jeg tenker sånn, man blir liksom litt påprakka den annerledesheten som jeg egentlig ikke kjenner inni meg.

-: Men så ble det litt som en slags sannhet etter hvert. Som man da kanskje liksom justerte seg etter, eller gjorde noe med min selvoppfatning da tror jeg

-: så det bygger jo en slags sånn derre selvoppfattelse som jeg tenker.. den er jo ikke der i utgangspunktet.

-: jeg har følt et liksom sånn enormt mindreverdighetskompleks rett og slett, har jeg. Og det er jo at man hele tida er på vakt når man møter nye mennesker, og det synes jeg er forferdelig fælt. For jeg er redd for at de har fordommer. Alltid redd for å møte nye mennesker..

Workshopgruppen opplevde oppmerksomheten som “brysom” og at det ”har preget de nokså mye”. De beskriver at de alltid var “på vakt” for kommentarer av redsel for å bli marginalisert. Oppmerksomheten har her konstruert en mindreverdighetsfølelse, og en skamfølelse i forhold til utseende. Å ha en mindreverdighetsopplevelse sier noe om at hun opplever sin posisjon som marginalisert i forhold til hva hun opplever som majoriteten i samfunnet. Hun sier det er blitt et kompleks for henne at samfunnet påpeker at hun er annerledes enn hva majoriteten i samfunnet er konstruert som. Med andre ord har hun brukt normen i samfunnet til å aktivt vurdere seg selv, og i så måte kommet langt ut på

annerledesskalaen med beskrivelsen omhandlende et ”enormt mindreverdighetskompleks”. Hun har konstruert seg som mindre verd enn andre. Generelt er det en oppmerksomhet man ikke ønsker seg. Dette er ikke generaliserbart, da mange adopterte føler seg kulturelt tilknyttet fødelandet sitt, og ønsker å oppsøke det og italesette det. Vi ser også i denne teksten en konstruksjon av å veksle mellom ”å være”, eller ”å ha et asiatisk utseende”. Dog, i minnene til denne workshopgruppen, fant vi sammenfallende erfaringer med funn i et stort litteraturstudie gjort i 2014:

A comment such as “You look just like a China doll!” calls attention to the adopted child’s differences and makes certain assumptions that may or may not be accurate (i.e., the child is from China; Docan-Morgan, 2010). Such can lead to feelings of difference and embarrassment. According to Fu Jen Chen (2011), the Lacanian view of subjectivity and trauma purports that “: : adoptees are not traumatized by the absence of origin but by its over-presence (p. 164). Adult adoptees recall simply wanting to blend in and be a part of their families and communities without being confronted with their adoptive status or differences in racial or national heritage (Docan-Morgan, 2010; Freundlich & Lieberthal, 2000; Kim et al., 2010; Kim et al., 2013; Lo, 2006) i (Lee Shiao & Tuan, 2008; Revel-Hough & Hollingsworth, 2014).

Sitatet nedenfor beskriver et annet aspekt ved det å få satt sin identitet til forhandling:

-: ja, det er på en måte noe jeg har jobbet med hele tiden liksom. Hvis jeg hadde liksom gått på NAV nå, da føler jeg at da har jo alle sammen... da er det jo sånn det er da med dere utlendingene. For det er jo det dere gjør. (snakker med høy stemme) Så da føler jeg på en måte at jeg kan jo ikke bare ha en vanlig jobb, jeg må jo ha en ekstra god jobb. Så da må jeg liksom være litt bedre enn de vanlige hele tiden for å bevise for samfunnet at jeg går ikke på NAV, jeg har ikke bare en vanlig jobb. Alltid den følelsen av at jeg streber etter hele tiden egentlig.

I ungdoms/voksenlivet kan ”utseendemarkøren” gjøre at adoptivbarn plasseres inn i andre kategorier, som ”fremmede” ”innvandrere” eller ”utlendinger”, slik vi så ovenfor hvor gruppedeltageren ble konstruert inn i gruppen ”kineser”. Norskhetsmarkøren det skaper å være en del av en ”hvit” familie blir ikke lengre synlig når barna beveger seg ut av familiesystemet. I Dalen og Sætersdal sine studier fant de at adoptivbarn ofte følte innenforskap i barndommen, mens de i ungdomstiden kunne kjenne en følelse av utenforskap i flere situasjoner. For å kompensere og forhandle om den norske identiteten øker adopterte de norske markørene, så som språk, kleskode og norske venner (Dalen & Sætersdal, 1992, p. 220). Ovenfor illustreres dette gjennom gruppedeltagerens markør av ”å ha en ekstra god jobb”.

5.5 Betraktninger over workshopgruppens erfaringer med norskhet

I dette analysekapittelet sees en erfaring om at utseende er den viktigste faktoren for majoritetsposisjonen når man gjør "rase", og at "rase" i seg selv er deltagende i å opprettholde den norske majoritetsposisjonen. En majoritets- og minoritets-tankegang er marginaliserende når kategoriene blir opplevd som to stabile enheter, hvor man enten *er*, eller *ikke er*. At annerledesheten ikke kjennes innvendig, kan si noe om at gruppens medlemmer har internalisert det norske, hvite, men at følelsen blir satt spørsmål ved i møte med samfunnet på bakgrunn av hudfargen. Workshopgruppen beskriver her en følelse som Zhao kaller hybridisert hvithet. Det vil si en hvithet som ikke avhenger av hvit hudfarge, men som representerer en komplett og like valid norskhet (Zhao, 2012, p. 189). Ved å se tilhørigheten gjennom en hybrid identitet, kan man åpne opp for at majoritets- og minoritetstankegangen ikke blir to stabile kategorier. På denne måten kan man innta begge kategorier på samme tid, og være både i minoritets- og majoritets- posisjoner som familiemedlem og norsk (Zhao, 2012).

Kanskje har vi ikke et tilgjengelig språk for å beskrive hybriditeten mange adopterte beskriver i dagens samfunn. Nora Bateson sier:

We are not seeing the integrity of life. Grammar needs to evolve. I am not only what is in my body. I am also my personality, my culture, my emotions, my spirit. Finding where exactly the outside world end and I begin, is not easy (Bateson, 2016).

6 Språkløshet, identitet og selvfølelse

I de foregående analysekapitlene har jeg belyst hvordan workshopgruppen erfarte majoritets- og minoritetstankegang i forhold til den biologiske diskurs, familie og norskhet, i kontekst av samfunnet. Minnehistoriene og den kollektive analysen er farget av det språket workshopgruppen hadde tilgjengelig via diskursene. Generelt viste det seg at språket workshopgruppen hadde tilgjengelig ikke i tilstrekkelig grad kunne beskrive deres opplevelser eller identitet. Denne språkløsheten ble dermed et overraskende ”funn” i det empiriske materialet. Jeg vil i dette kapittelet belyse det språklige tomrommet og se på hvordan språkløshet påvirker identitet og selvfølelse.

6.1 Språklig tomrom

I minnehistoriene var det generelt korte, og lite beskrivende episodiske minner. Dette kan delvis ha sammenheng med hvordan workshopgruppen har forstått oppgaven, og hvordan bestillingen har vært formulert. Dog ble det også tydelig i den kollektive analysen at det var en form for språkløshet, og det var generelt mye stillhet i workshopgruppen. Det er vanskelig å illustrere stillheten og språkløsheten i materialet, men vi kan se at setningene ikke er fullstendige, og at de ofte tones ut uten at konkrete, beskrivende ord for hva som ønskes uttrykt fremkommer. Der hvor det i transkripsjonene markeres med: ... , er det mindre pauser, større pauser er markert med: (pauser). Det språkløse tomrommet oppstår i teksten, slik jeg analyserer transkripsjonene, når workshopgruppen snakker om sine posisjoner (”datter”, ”søster”, ”norsk”) innad i familien og samfunnet. Spesielt der hvor den biologiske diskurs viser seg i teksten, og hvor workshopgruppen forhandler sin identitet i forhold til posisjonene. Det er vanskelig å gi eksempler når de tas ut av konteksten. Men her er noen for å illustrere:

- : ja, og hun fikk lov.....det er sånn litt på nåde... kanskje.. (ler)
- : det er mye sånn følelser involvert i det her da. Som står litt sånn i kontrast med hva som er litt sånn....(trekker pusten dypt) litt diskursen og på en måte...som også styrer.
- : også er jo det også en følelse da, en litt sånn selvtillit. Ved at ja, de er faktisk søsken. Selv om hun vet på en måte da, selv om andre (puster dypt) kanskje ikke har tenkt, eller ser at de ikke er det liksom.. men det er liksom sånn...(toner ned) (pause)
- : det er styrke i den setningen der, at: fordi at det er søstera mi liksom. Det er veldig sånn... mumler..ja..
- : så er det det her med forventningen til å være søster, men at skuffelsen ble så.. (mumler), (fniser)..forventning..(toner ned stemmeleie)
- : kanskje litt sånn, det kan jo være, ja, litt sånn i starten i forhold til at moren gir mye oppmerksomhet til søsteren fordi hun gråter. ..At man er på en måte, har kanskje vært, inni varm, eller følelsen av å ha vært i varmen og så,... er det noen som har tatt den

plassen kanskje...(pause)

-: mmm. Det er jo på en måte en forventning og, at... , vi skal klare oss.....Ehh....

Tror jeg. At det er derfor vi blir adoptert at...(toner ut)..
..

I henhold til minnearbeidsteorien internaliserer vi samfunnets normer og gjør de til våre egne for å skape tilhørighet. Tilhørighet er et ønske om sosial integrasjon, og vi justerer i forhold til enhver tids gjeldende diskurs. Kan stillheten og språkløsheten omhandle at diskursene knebler workshopgruppen til taushet? Hva risikeres ved å italesette erfaringene? Er det et tabutema omhandlende biologisk tilknytning versus relasjonell? Er det mangel på språk som kan beskrive erfaringer? Som nevnt tidligere ser minnearbeidsteorien normen i samfunnet som en termometer på hvor langt man beveger seg på annerledesskalaen. Hvis workshopgruppen italesatte erfaringer som gikk mot normen i samfunnet, ville det være et spørsmål om hvor annerledes de blir i forhold til "de andre". Er det slik at noe ikke blir italesatt fordi det forsterker annerledesheten, og i så måte kategoriserer workshopgruppen inn i minoritetskategorien? Som omtalt i teorikapittelet mente Foucault at vi må lete i språket for å finne mening (Willig, 2001). Han hevdet at språket er et konflikt-felt, hvor den dominerende kulturen vinner hegemoniet. Den kollektive analysen viser at den biologiske diskurs, og familien som enhet, er sentrale i den dominerende kultur workshopgruppen lever i. Likeledes så vi i konstruksjonen av norskhet, at den rådende kulturen ga lite rom utover enten/eller kategorier. Dikotomiene gir polarisert språk, hvor det er få diskurser for det som er imellom, og dermed mindre språk.

6.2 Selvfølelse når ansvaret for identitet bæres alene

Vi har i analysene sett identitetskonstruksjoner omhandlende posisjonene "datter", "familiemedlem", "søster", "norsk" og "adoptert". I møte med samfunnets sosiale praksis blir de satt til forhandling i forhold til innenforskap/utenforskap. Hvilket ansvar legges i så måte på deltagerne i workshopgruppen? Bæres ansvaret alene eller kollektivt? Hva innebærer det at adopterte sees gjennom individualpsykologiske briller? Som beskrevet i teoridelen har workshopgruppen vokst opp i en tid hvor forskning rundt adopsjon og identitet ofte ble sett fra et individualistisk og psykologisert ståsted. Forskingen og teoriene har vektet problemene enten med tidlig bagasje før adopsjonen, eller dårlig tilknytning etter adopsjonen. Lene Myong skriver:

Spørsmålet er hvilke muligheter adopterte har til å bli forstått og gjenkjent gjennom et nyansert følelsesregister i en tid hvor adopterte til stadighet patologiseres? For eksempel med henblikk på å skape oppmerksomhet og politisk oppbakking til

terapeutiske intervensjoner som har til henblikk å styrke tilknytningen i adopsjonsfamilien? (Myong, 2015).

Ved å øke oppmerksomheten på terapeutiske intervensjoner innad i familiesystemet, økes da også det individuelle ansvaret? Generelt kunne vi se at workshopgruppen tok på seg et individuelt ansvar i konstruksjonen av sin egen identitet:

-:dessverre så har det jo helt klart forma store deler av den personen jeg er i dag. Altfor mye. Jeg tror jeg er veldig svak til sinns, så jeg har latt meg.. jeg har følt et liksom sånn enormt mindreverdighetskompleks rett og slett, har jeg. [...]Men liksom, så mange ganger har jeg jo ikke møtt det, men at de få gangene har prega meg altfor mye (pause).

Her er det en identitetskonstruksjon av ”å være svak til sinns”, som igjen har ført til et ”mindreverdighetskompleks”. Identitetskonstruksjonen sees som en individualisert prosess. Det illustreres en oppfatning av at identitet og egenskaper er noe som er konstant i oss mennesker. Det å være svak til sinns konstrueres som en essensiell egenskap. Ved å utelukkende psykologisere adferd uten å sette det i kontekst med andre markører, som familie og samfunn, risikerer man å årsaks-forklare identitetsutfordringer som adoptertes aleneansvar. Sett i lys av den kollektive analysen handler identitetskonstruksjoner om mer enn hva som er følt innvendig for workshopgruppen. Bemerkninger og interaksjon med samfunnet rundt er av stor betydning. Et eksempel er workshopgruppens erfaringer med ”racializing”. Et viktig moment her er at adopterte stilles til et følelsesmessig ansvar for hvordan de skal håndtere opplevelser med ”racializing”, da det ofte sees i lys av adoptertes identitetsutfordringer som et individualistisk prosjekt som psykologiseres. Dette støttes av de skandinaviske kritiske adopsjonsforskerne som mener at man må kunne se dette i kontekst av noe mer enn det psykologiserte, herunder fra et politisk ståsted. Myong mener det gjennom en anti-rasistisk ideologi, skapes stillhet rundt “racializing” (Petersen, 2009). Dermed har man ikke noe språk tilgjengelig for å italesette erfaringer omhandlende “racialized-annerledeshet”, og heller ingen mulighet for å debattere eller nyansere slike. Hva gjør dette med identitet og selvfølelse? Hvordan danne mening ut av sin livshistorie hvis man ikke har et tilgjengelig språk? Ved å ikke ha et tilgjengelig språk, er risikoen stor for ikke å få validert sine opplevelser, og for at følelsene kan slå tilbake i selvforakt og selvanklagelser: ”Det er jeg som er svak”, ”det er jeg som er veldig svak til sinns”. Workshopgruppen italesatte en av følelsene, redselen for at ”historien” skulle gjenta seg gjennom å reproducere seg, og i så måte videreføre de fenotypiske trekk:

-: det gjorde jo at ikke jeg ville ha barn i det hele tatt. For jeg ønsker ikke at et nytt menneske skal gå gjennom.. altså, nå høres det ut som jeg har hatt en forferdelig barndom og det er ikke riktig! Det er bare det at jeg, det har prega meg mye mer enn det det gjør folk flest tror jeg føler jeg. Men så vil ikke jeg gjenoppleve det på en måte på nytt igjen da. Gjennom mitt barn. Som jeg er veldig redd for.

6.3 Selvfølelse når identitet sees relasjonelt

Ved å kontekstualisere opplevelsene i et større samfunnsperspektiv, tar man først og fremst et delansvar av opplevelsene, samtidig som man åpner opp for å italesette andre utfordringer skapt av samfunnet og ikke av hvert enkelt menneske. I workshopgruppen ble det klart at minnearbeid gir en mulighet for å flytte prosessen ut av seg selv:

-: for det gir jo veldig mening det synes jeg, at man da forstår mere hva som ligger bak eller.. at man flytter det ut fra seg selv da på en måte.

Ved å flytte det ut av seg selv, åpnes det for flere handlingsalternativer for å håndtere identitetsrelaterte utfordringer. I så måte kan det også åpnes for flere minner og erfaringer. Ved å få et større språklig repertoar, får man et større repertoar å danne mening med. I henhold til Crawford m.fl., som nevnt i metodekapittelet, oppstår fortrenging av hendelser fordi det ikke finnes en tilgjengelig forklaring på hendelsen som gir mening, eller fordi subjektet ikke har hatt tilgjengelige verktøy å reflektere med, for eksempel språk (Crawford et.al.,1992). Hendelsen blir dermed ikke en del av konstruksjonen av selvet fordi hendelsen aldri har blitt reflektert over. Ved å ha et større mangfold av språk, kan det åpnes for å minnes flere hendelser, og flere forskjellige erfaringer. Å ha et større handlingsrom er sentralt når identitet sees som en prosess av sosiale relasjoner.

Workshopgruppen analyserte frem språket i seg selv som en identitetsmarkør. Språket er essensielt i forhold til erfaringene workshopgruppen hadde om å bli kategorisert inn i minoritetsgrupper når markører som å være del av en "hvit" familie ble borte. Språket får altså en større betydning som identitetsmarkør når andre kjennetegn på vår tilhørighet blir borte. Grotevant og Korff skriver at "adoptert identitet" adresserer spørsmål som: "hvem er jeg som en adoptert person", "hva betyr dette for meg" og "hvordan passer dette inn i min forståelse av mitt selv, relasjoner, familie og kultur"? Svarene blir viktige for hvordan man narrativt konstrueres sosialt. Narrativet vil si noe om han eller hun passer i verden (Grotevant

& Von Korff, 2011). For at dette skal skje må språket utvides slik at det skaper større handlingsrom og muligheter for flere narrativer.

Det kan virke som den adopsjonskritiske forskningen ved at den politiserer blir stående som en motpol til annen adopsjonsforskning som i stor grad psykologiserer individuelt. Debatten synes å være polarisert, og gitt det dikotomiske språk i diskusjonen, skapes det en form for språkløshet for det som er i mellom. Mangfoldigheten av stemmene går tapt, og ved å innta det ene ståstedet utelukkes det andre. Hvordan kan man fremsnakke det å være adoptert innen dette tilgjengelige språket, i denne debatten? Det kan synes i enkelte beskrivelser at enten er du takknemlig og lykkelig, eller så er du sint. Jeg vil nå belyse et annet uttrykk enn glede-sinne.

6.4 Betraktninger over hva språkløshet gjør med identitet og selvfølelse

Følelsesuttrykk er fundamentet for å organisere identitetsnarrativer og formidler mening til en selv og andre. Den kollektive analysen i dette prosjektet viste noe annet i tillegg til glede- og sinnefølelser. Det viste en usikkerhetsfølelse som kom til uttrykk i tekstene gjennom det språkløse, og de litt nølende beskrivelsene. Usikkerhetsfølelsen var en gjennomgående følelse i workshopgruppens kollektive analyse, og ble gjentatte ganger tatt opp til drøfting i workshopgruppen. Her vises et utdrag fra samtalen om dette temaet:

- : Ja, for det var der, du sa i sted, den derre usikkerheten som kanskje ligger der litt i forhold til at man er kanskje er litt mere på nåde og..
- I: den usikkerhetsfølelsen, forventningsfølelsen er definitivt tilbakevendende..
- : Tenkte på... å spørre om noe? Men, eh.. hva kan det komme av? (ler lavt)
- : nå er .. man er jo svært smertelig klar over sin, hvordan man kom kanskje.. hvorfor man er der..
- : jeg tenker at det alltid er en slags, det der med følelsene til et menneske ofte står i konflikt med diskursen. At det er liksom, ...det blir så vanskelig da, at man[...]men man blir ikke spurt om, følelsene, men man blir mere instruert kanskje i hvordan man, at det må du bare tilpasse deg, sånn og sånn er det og... At de følelsene blir ikke helt tatt på alvor da. Kanskje, jeg vet ikke jeg ...
- : det synes jeg var et godt.. man blir liksom, litt instruert i hva du skal føle. ..

Hva gjør det med workshopgruppen å ikke bli spurt om og kunne snakke om disse følelsene? Blir følelsene lukket inne, og må således håndteres av hver og en? Skaper det en ensomhetsfølelse? Skaper det en usikkerhetsfølelse over hvordan håndtere følelser som ikke kan italesettes? Her italesettes det en erfaring om å bli instruert i hva du skal føle, fremfor å

bli lyttet til hva du egentlig føler. Devalueres således gyldigheten av følelsene? Slår dette tilbake til den adopterte i selvforakt og dårlig selvfølelse som spørsmålsatt i avsnitt 6.2?

Som sett i de foregående analysekapitlene, analyserte workshopgruppen frem at tilhørigheten ble spørsmålsatt i flere kontekster. Det ble illustrert hvordan workshopgruppen forhandlet, og justerte seg i forhold til enhver gjeldende diskurs for å være en del av majoriteten for å oppnå tilhørighet. Tilhørighet er som tidligere beskrevet et ønske om sosial integrasjon og trygghet (Haug, 2008). For det første ble tilhørigheten spørsmålsatt til egen familie i kraft av den biologiske diskurs sin majoritetsposisjon. Familie er som analysert frem et av hovedfundamentene i vårt samfunn. Ergo er en tilhørighet til familien av stor betydning for trygghet, identitet og selvfølelse. For det andre ble tilhørighet til det norske samfunn spørsmålsatt. Ut fra minnearbeidsteorien er ønske om sosial integrasjon et ønske om å være som "de andre" (Haug, 2008). Siden Norge er konteksten workshopgruppen lever i, er det naturlig å tenke at et ønske vil være å være mest mulig lik andre nordmenn, og et ønske om å være en likeverdig del av det norske "vi". Således blir både tilhørighet til workshopgruppens familie og det norske samfunn spørsmålsatt. Begge systemnivåene er fundamentale i workshopgruppens liv. Hvordan føle sosial integrasjon og trygghet når disse spørsmålsettes? Hvordan påvirker det identitet og selvfølelse? Er usikkerhetsfølelsen knyttet til at deres familietilhørighet og nasjonaltilhørighet står til forhandling i et biopolitisk landskap?

Videre italesatte workshopgruppen en følt forventning i posisjonen som adoptert:

-: mmm. Det er jo på en måte en forventning og, at... , vi skal klare oss....Ehh....
Tror jeg. At det er derfor vi blir adoptert at...(toner ut)..
- : jeg tror det etter hvert,..., når man vokser opp,fordi man ser jo også forskjellene mere. Også skal man jo på en måte kompensere litt kanskje, ...være seg selv mer bevisst og.. forskjellene,...noe som ikke kanskje er så lett, men nå snakker jeg jo fra mine egne erfaringer da...

Det ligger i adopsjonens premiss at barnet adopteres fra noe som er dårlig til noe som skal bli bedre. Det være seg enten livskår, ressurser i familie, kultur og så videre. Parallelt med det adopterte barnets historie er historien til adoptivforeldrene. Den fremstilles ofte som en lang prosess, hvor ønsket om barn, og "tapet" av det biologiske står sterkt. Disse historiene skrives det og teoretiseres mye over, og det er ofte den "typiske" adopsjonshistorien. Hva skaper det

av forventninger til adoptivbarnet? Hvilken rolle får barnet tildelt i adopsjonsfamilien når det kommer til adopsjonshistorien?

- : også hvor det var liksom, jeg hørte også at noen drev og snakket om at jeg skulle være mer takknemlig enn andre barn fordi jeg var så heldig å få komme... (ler)
-: så heldig å komme hit... Så tenkte jeg sånn: skal jeg det liksom? Også ble det litt sånn, for jeg hørte det rundt flere steder. Også ble det sånn, kanskje jeg skal det? Men så.. ja, foreldrene mine har jo aldri tenkt det liksom. Tenkt at de har vært heldige som fikk meg, men..

Hvis svarene til spørsmålene utelukkende skal sees fra et psykologisert ståsted, som ser på sårbarhetsfaktorene individuelt, så kan ”byrden” bli tung å bære for hvert enkelt menneske. Spørsmålet i sitatet over: ”skal jeg føle meg heldig som får lov å komme hit?” er et spørsmål som den adopterte ikke burde være alene om å bære. Da faller takknemlighetsbyrden på den adopterte. Ved å utvide konteksten til å omhandle også det politiske og samfunnsmessige ansvaret kan adopterte få et større handlingsrom å danne mening ut fra. Adoptiv identitet og selvfølelse er alles anliggende. Jeg blir til gjennom dine øyne.

7 Oppsummering

I dette prosjektet har jeg forsøkt å belyse følgende problemstillinger:

Hvilke rådende diskurser kan vi finne i minnene til koreansk-adopterte?

På hvilken måte har diskursene vært deltagende i koreansk-adoptertes identitet og selvfølelse?

Gjennom våre erfaringer av hverdagen konstrueres minner. Erfaringer blir diskursivt konstruert i minnene via språket. Workshopgruppen har via minnehistoriene og den kollektive analysen belyst sine erfaringer av sosial praksis, og hvordan dette har vært deltagende i deres identitet og selvfølelse.

Workshopgruppen analyserte frem hvordan slektskap i Norge sees gjennom en biopolitisk linse, hvor den biologiske familien er den grunnleggende komponenten som betinger liv og identitet innen viten og maktdiskurser (Myong & Petersen, 2012). Gjennom dekonstruksjon av den biologiske diskursen så workshopgruppen hvordan man via språk betinget og validerte slektskap gjennom blodsband. Dette var ofte relatert til utseende og fenotypiske trekk. Språket ble erfart å være en viktig kontekstmarkør i en majoritets- og minoritetstenkning, gjennom hierarkiske dikotomier, så som uekte-ekte. Dette skaper en polarisert forståelse av slektskap, hvor slektskap tuftet på sosiale relasjoner erfares å bli en minoritet i forhold til den biologiske majoritetsfamilien. Workshopgruppen erfarte derav å bli satt i forhandling i identitetsposisjoner som ”søster, ”familiemedlem”, ”datter” og ”foreldre”. En felles erfaring i workshopgruppen er at den biologiske diskurs ble mer italesatt og erfart dess eldre de ble.

Familie ble i minnehistoriene konstruert som noe som ikke kan fravelges. Dette kom også til uttrykk i den kollektive analysen. I ønsket om sosial integrasjon ble handlinger, som å møte opp på alle forventede sammenkomster, gjort for å synliggjøre familie som en viktig komponent i livene deres. Workshopgruppen erfarer at en valid posisjon som ”familiemedlem” skaper tilhørighet, og gir en følelse av trygghet i det norske samfunn.

Selv om workshopgruppens medlemmer ikke er født i Norge så er de vokst opp i landet, med hvite foreldre i et majoritetssamfunn, og de er ofte i høy grad akseptert som nordmenn. Dette gjør at de kommer i majoritetsposisjon i forhold til andre minoriteter, som for eksempel innvandrere. Gjennom å gjøre aktiviteter som forbindes med norsk identitet, samt gjennom

språklige markører som dialekt, erfarte workshopgruppen at saturasjonen av den norske identiteten økte. Workshopgruppen beskrev at de ikke følte en annerledeshetsfølelse innvendig. Dette kan si noe om at gruppens medlemmer har internalisert det norske, hvite, men at følelsen blir satt spørsmål ved i møte med samfunnet. Workshopgruppen opplevde å bli kategorisert inn i minoritetsgrupper, og i så måte bli ekskludert fra majoriteten i det norske samfunnet. De ble satt i en posisjon hvor de aldri kan bli 100 % norske på bakgrunn av ”rasemarkøren”. Workshopgruppen opplevde derav å måtte reflektere over sin egen identitet på bakgrunn av interaksjonen med samfunnets normer og tilbakemeldinger om hva det å være norsk innebærer. Utseende ble erfart som den viktigste faktoren for majoritetsposisjonen når man gjør ”rase”, og ”rase” i seg selv er deltagende i å opprettholde den norske majoritetsposisjonen i samfunnet. Workshopgruppen beskriver en følelse av hybridisert hvithet, det vil si en hvithet som ikke avhenger av hvit hudfarge, men som representerer en komplett og like valid norskhet (Zhao, 2012, p. 189).

Generelt viste det seg at språket workshopgruppen hadde tilgjengelig ikke i tilstrekkelig grad kunne beskrive deres opplevelser eller identitet. En medvirkende faktor til språkløsheten ble erfart å være den rådende sosiale praksis som gir lite rom utover enten/eller kategorier i språket. Dette kan være et uttrykk for at det ikke er tilgjengelige diskurser å trekke på som konstituerer erfaringer på en mer mangfoldig måte. Myong har påpekt at en anti-rasistisk ideologi kan bidra til at det skapes stillhet rundt ”racializing” (Petersen, 2009). Dermed har man ikke noe språk tilgjengelig for å italesette erfaringer omhandlende ”racialized” annerledeshet, og heller ingen mulighet for å debattere eller nyansere de.

I analysen ble workshopgruppen sin identitet og tilhørighet til familien og deres nasjonalitet spørsmålsatt via interaksjon med samfunnet. Analysen illustrerte hvordan workshopgruppen forhandlet, og justerte seg i forhold til enhver gjeldende diskurs for å være en del av majoriteten. Det viser at identitet og selvfølelse handler om mer enn hva som er følt innvendig for workshopgruppen. Bemerkninger og annen interaksjon med samfunnet rundt er av stor betydning, og en usikkerhetsfølelse var gjentakende. Et viktig moment her er at workshopgruppen erfarte å bli stilt et individuelt følelsesmessig ansvar for hvordan de skal håndtere opplevelser med ”racializing”, og spørsmål om slektskap. Generelt kan vi se i teorien at adoptertes identitetsutfordringer ofte sees som et individualistisk prosjekt som psykologiseres. Ved å kontekstualisere opplevelsene i et større samfunnsperspektiv, tar man først og fremst et delansvar av opplevelsene, samtidig som man åpner opp for å italesette

andre utfordringer skapt av samfunnet og ikke av hvert enkelt menneske. I workshopgruppen ble det klart at minnearbeid gir en mulighet til å flytte identitetsprosessen ut av dem selv.

Det er tydelig for meg hvor viktig det er å sette adoptertes erfaringer i kontekst av samfunnet de vokser opp i slik at man kan se erfaringene fra forskjellige perspektiver. Forskning skal ikke bare angripe/forsvare om adopterte klarer seg bedre/dårligere enn den hvite majoriteten i Norge, eller i forhold til barn i avgiverland. Forskningen bør i større grad undersøke de livsvilkår som adopterte i Norge lever under, for eksempel hverdagsrasisme og identitet. Et systemisk syn på adopsjon som retter blikket både mot det individuelle, og det strukturelle vil være en god plattform for videre forskning for å se hvordan det sirkulært spiller sammen.

Adopsjon er mangefasettert og reiser problemstillinger på alle kontekstnivåer, lokalt og globalt. Analysen reiser mange nye spørsmål som stilles underveis. Jeg tror ikke det finnes et svar eller en sannhet. Ved å være opptatt av å finne en sannhet utelukker vi det andre.

Litteraturliste

- Aadland, E. (2011). *"Og eg ser på deg-": vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Alsmark, G. og Gullestad, M. (2002). Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt. *Tidsskrift for kulturforskning*, 1(2).
- Andenæs, E. (2010). Nok norsk' til å være 'norsk nok'? Språk, arbeidsliv, likestilling. I: A.-J. Berg, AB Flemmen & B. Gullikstad (Red.), *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Barne- og familiedepartementet: St.meld. nr. 40 (2002): Om barne- og ungdomsvernet, sitert i Bunkholdt 2013.
- Bateson, N. (2016). *Small arcs of larger circles: Framing through other patterns*. Axminster, England: Triarchy Press.
- Berg, A., Flemmen, A. og Gullikstad, B. (2010). Interseksjonalitet, flertydighet og metodiske utfordringer [Intersectionality, ambiguity and methodological challenges]. *Likestilte norskheter: Om kjønn og etnisitet*, 1-37.
- Berg, A. J. (2008). Silence and articulation—Whiteness, racialization and feminist memory work. *NORA—Nordic Journal of Women's Studies*, 16(4), 213-227.
- Bioteknologinemnda: Uttalelse av 17.10.2002:6 om Ot.prp. nr. 93, pkt. 5.1.2 (2001–2002). Sitert i Stiklestad 2008
- Borud, H. (21.03.2017). Innvandringsdebatten i Danmark er mer polarisert enn noen gang *Aftenposten*. Hentet 24.03.2017 fra <http://www.aftenposten.no/amagasinet/Innvandringsdebatten-i-Danmark-er-mer-polarisert-enn-noen-gang-618477b.html>
- Botvar, P. K. (1999). *Meget er forskjellig, men det er utenpå.... Unge utenlandsadoptertes levekår og livskvalitet*. Oslo: Universitetet.

- Brinkmann, S. og Kvale, S. (2009). Det kvalitative forskningsintervju. *Gyldendal Akademisk*.
- Brodzinsky, D. M. (1990). *A stress and coping model of adoption adjustment*. In D. M. Brodzinsky & M. D. Schechter (Eds.), *The psychology of adoption*. New York: Oxford University Press.
- Brottveit, Å. (1996). Rasismen og de utenlandsadopterte. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 7(2), 132-148.
- Brottveit, Å. (1999). *Jeg ville ikke skille meg ut! : identitetsutvikling, ekstern kategorisering og etnisk identitet hos adopterte fra Colombia og Korea* (Vol. 4). Oslo: Universitetet.
- Bunkholdt, V. (2003). Biologi eller psykologi som grunnlag for beslutninger i barnevernet– hva skal ha størst plass. *Norges barnevern*, 80(1), 15-22.
- Bunkholdt, V. (2013). Det biologiske prinsipp – På vei ut av barnevernet? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90 ER(01).
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, J. og Weed, E. (2011). *The question of gender: Joan W. Scott's critical feminism* (Vol. 4): Indiana University Press.
- Claudi, M. (2013). Litteraturteori. *Bergen: Fagbokforlaget*
- Colic-Peisker, V. (2005). 'At least you're the right colour': Identity and social inclusion of Bosnian refugees in Australia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(4), 615-638.
- Crawford, J., Kippax, S., Onyx, J., Gault, U., & Benton, P. (1992). *Emotion and gender: Constructing meaning from memory*: Sage Publications, Inc.

- Dalen, M., & Sætersdal, B. (1992). *Utenlandsadopterte barn i Norge: tilpasning, opplæring, identitetsutvikling: empirisk undersøkelse og teoretisk videreutvikling*: Spesiellærerhøgskolen i Oslo.
- Falk, H., & Torp, A. (1991). Etymologisk ordbog over det danske og det norske sprog (Facsimile of the 1903–1906 edition). *Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat*.
- Fisher, A. P. (2003). Still "not quite as good as having your own"? Toward a sociology of adoption. *Annual Review of Sociology*, 335-361.
- Flatø, E. 03.03.2017. Feminismens voksesmerter. *Morgenbladet* s.8-12.
- Follevåg, G. (2006). *Biologosentrisme : om litterære framstillinger av adopsjon, spesielt Kong Oidipus og Mansfield Park*. Historisk-filosofisk fakultet, Institutt for lingvistik og litteraturvitenskap, Seksjon for allmenn litteraturvitenskap. Ph.D.Dissertation. Bergen:Universitetet Bergen.
- Follevåg, G. (2007). Adopsjon i Kong Oidipus. *Norsk Litteratur&vitenskapelig Tidsskrift*, 10 ER(02).
- Freeman, M. (2015). *Rewriting the self: History, memory, narrative* (Vol. 2): Routledge.
- Gannon, S., Ewing, M., Hyle, A., Kaufman, J., & Montgomery, D. (2008). Messing with memories: Feminist poststructuralism and memory work. *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*, 44-57.
- Goody, J. (1969). Adoption in cross-cultural perspective. *Comparative Studies in Society and History*, 11(01), 55-78.
- Gullestad, M. (2006). *Plausible prejudice: everyday experiences and social images of nation, culture and race*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Grotevant, H. D., & Von Korff, L. (2011). Adoptive identity *Handbook of identity theory and research* (pp. 585-601): Springer.
- Gulbrandsen, L. M. (2006). *Oppvekst og psykologisk utvikling:[innføring i psykologiske perspektiver]*: Universitetsforlaget.
- Haug, F. (1999): *Female Sexualization. A Collective Work of Memory*. 2.utg. London & New York: Verso Classics.
- Haug, F. (2008). Memory-work: A detailed rendering of the method for social science research. I *Dissecting the mundane: international perspectives on memory-work*, red. A. E. Hyle, M. S. Ewing, D. Montgomery and J. S. Kaufman. Lanham: University press of America.
- Haugaard, J. J. (1998). Is adoption a risk factor for the development of adjustment problems? *Clinical psychology review*, 18(1), 47-69.
- Howell, S. (2006). *The kinning of foreigners: Transnational adoption in a global perspective*: Berghahn Books.
- Hübinette, T., & Tigervall, C. (2008). *Adoption med förhinder: samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*: Mångkulturellt centrum.
- Hårtveit, H., & Jensen, P. (2004). *Familien - pluss én : innføring i familieterapi* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jansson, M., Wendt, M., & Åse, C. (2008). Memory work reconsidered. *NORA—Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16(4), 228-240.
- Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt: kommunikasjons-og familieperspektivet i helse-og sosialarbeid*: Gyldendal Akademisk.

- Jensen, P., & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene: kommunikasjon i profesjonell praksis*: Gyldendal Akademisk.
- Juffer, F., & Tieman, W. (2009). Being adopted. *International Social Work*, 52(5), 635-647. doi:doi:10.1177/0020872809337682
- Kaye, K. (1990). Acknowledgment or rejection of differences. *The psychology of adoption*, 121-143.
- Kirk, H. D. (1964). *Shared fate: a theory of adoption and mental health*. London: The Free Press of Gloence.
- Kirk, H. D. (1981). *Adoptive kinship: a modern institution is in need of reform*. Toronto: Butterworth
- Kirk, H. D., & Tansey, B. J. (1988). *Exploring adoptive family life: The collected adoption papers of H. David Kirk*: Brentwood Bay, BC: Ben-Simon Publications.
- Lee Shiao, J., & Tuan, M. H. (2008). Korean Adoptees and the Social Context of Ethnic Exploration. *American Journal of Sociology*, 113(4), 1023-1066.
- Leon, I. G. (2002). Adoption Losses: Naturally Occurring or Socially Constructed? *Child Development*, 73(2), 652-663. doi:10.1111/1467-8624.00429
- Lincoln, Y. S., Lynham, S. A., & Guba, E. G. (2011). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences, revisited. *The Sage handbook of qualitative research*, 4, 97-128.
- Lundby, G. (1998). *Historier og terapi: Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*: Tano Aschehoug, Oslo.
- Markus, H. R. (2008). Who Am I? Race, Ethnicity, and Identity. *Doing Race: 21 Essays for the 21st Century*, 359-389.

- Myong, L. (26.01.2015). Adoptionskritik og smertens politik. *Modkraft*. Hentet 01.11.16 fra <http://modkraft.dk/artikel/adoptionskritik-og-smertens-politik>
- Myong, L., & Petersen, M. N. (2012). (U) levelige slægtskaber. En analyse af filmen "Rosa Morena". *K&K-Kultur og Klasse*, 40(113), 119-132.
- Newman, J. L., Roberts, L. R., & Syré, C. R. (1993). Concepts of family among children and adolescents: Effect of cognitive level, gender, and family structure. *Developmental Psychology*, 29(6), 951.
- Petersen, L. M. (2009). *Adopteret—Fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse [Adopted—narratives on transnational and racilized becoming]*. PhD dissertation (Aarhus: Aarhus Universitet).
- Phinney, J. S., & Alipuria, L. L. (1990). Ethnic identity in college students from four ethnic groups. *Journal of adolescence*, 13(2), 171-183.
- Raible, J. (2008). Real Brothers, Real Sisters: Learning From the White Siblings of Transracial Adoptees. *Journal of Social Distress & the Homeless*, 17(1/2), 87-105.
- Raynor, L. (1980). *The adopted child comes of age*: London; Boston: G. Allen & Unwin.
- Revel-Hough, H., & Hollingsworth, L. D. (2014). The Developmental Progression of Transracial Experiences among South Korean Adoptees: A Review of the Literature. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 24(8), 924-936.
doi:10.1080/10911359.2014.917599
- Rød, L-L. (28.02.2007) Intervju med Geir Follevåg, *Aftenposten*. Hentet: 20.02.17 fra: <http://www.aftenposten.no/norge/--Vi-ma-slutte-a-snakke-om-rotter-364674b.html>
- Rørbech, M. (1989). Mit land er Danmark. *En undersøgelse af unge adopterede fra Asien, Afrika och Latinamerika. (My country is Denmark. An investigation of adoptees from Asia, Africa and Latin America.)* Copenhagen: Socialforskningsinstituttet i Köpenhamn.

- Sachdev, P. (1989). *Unlocking the adoption files*: Free Press.
- Said, E. W. (1995). *Orientalism: Western Conceptions of the Orient, with a new afterword*. London: Penguin Books.
- Scott, J. (1992). W.(1992). Experience. *Feminists Theorize the Political. Judith Butler and Joan Scott, eds*, 22-40.
- Singer, L. M., Brodzinsky, D. M., Ramsay, D., Steir, M., & Waters, E. (1985). Mother-infant attachment in adoptive families. *Child Development*, 1543-1551.
- Stiklestad, S. S. (2007). Det biologiske prinsippes skiftende anvendelse. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 24(02).
- St.m. nr. 29 (2002–2003): Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap. Barne- og familiedepartementet
- Suter, E. A., & Ballard, R. L. (2009). “How much did you pay for her?”: Decision-making criteria underlying adoptive parents' responses to inappropriate remarks. *Journal of Family Communication*, 9(2), 107-125.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (Vol. 2): Fagbokforlaget Bergen.
- Vignoles, V. L., Schwartz, S. J., & Luyckx, K. (2011). Introduction: Toward an integrative view of identity *Handbook of identity theory and research* (pp. 1-27): Springer.
- Von Tetzchner, S. (2002). *Utviklingspsykologi: Barne-og ungdomsalderen*: Gyldendal Akademisk.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Willig, C. (2001). *Introducing qualitative research in psychology : adventures in theory and method*. Buckingham: Open University Press.
- Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Zhao, Y. (2012). *Negotiating differences: transnational adoption, norwegianness and identity work*. Ph.D. Dissertation. Bodø: Universitetet Nordland.
- Zhao, Y. (2013). Intersectionality, the Production of Difference and Norwegian Transnational Adoptees' Identity Work. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 21(3), 201-217. doi:10.1080/08038740.2013.809384
- Øfsti, A. K. S. (2008). *Some call it love : exploring Norwegian systemic couple therapists' discourses of love, intimacy and sexuality*. Ph.D. Dissertation. University of East London, London.
- Øfsti, A. K. S. (2010). *Parterapi: kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Universitetsforlaget.

Appendix

Vedlegg 1 Forespørsel om deltagelse i mastergradsprosjektet, og samtykkeerklæring

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjektet

"På hvilken måte er samfunnets normer synlige gjennom minnene adopterte har om det å få søsken?"

Bakgrunn og formål

Dette prosjektet er et mastergradstudie ved institutt for sosialt arbeid og familieterapi på Diakonhjemmet høyskole. Prosjektet inngår i et større studie som skal benytte minnearbeid som metode, med ulik tematikk.

Formålet med dette prosjektet er å belyse hvordan vår minnedannelse påvirkes av samfunnets normer og verdsett, og hvordan minner er medvirkende i vår identitetsdannelse. Spesifikt vil studien se på voksne som er utenlandsadoptert, og minnene ved å få søsken. Hensikten med minnearbeidet er ikke å se på de indre prosessene som individualiserte, men å belyse samfunnets normer og verdsett sett gjennom minnene våre.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Dersom du vil delta vil jeg ta kontakt med deg for å kort informere om hvordan prosjektet skal gjennomføres. Dette tar ca ti minutt via telefon. Deretter vil du få en skriftlig invitasjon til workshop, med informasjon om hva som skal foregå. Jeg antar at workshopen varer ca. tre timer med en gruppe på ca 3-4 informanter. Gruppen vil ledes av meg i en trinnvis prosess sammen med en medstudent. Workshopen holdes på Diakonhjemmets høyskole i Oslo, og det vil bli servert mat og drikke underveis.

Temaet gruppen skal arbeide med vil være en hverdagsopplevelse, hvor gruppen sammen skal utforske forholdet mellom hverdagsopplevelsen og de sosiale forhold som har vært med å forme minnene av den. Dette gjør vi via skrevne minner rundt det gjeldende temaet. Lengden på de skrevne minnene er ca. en side maskinskrevet, og de vil anonymiseres. Temaet vil du få opplyst når det nærmer seg tid for workshop.

Jeg vil benytte lydopptaker under selve gruppearbeidet, og deretter skrive ned alt som blir sagt i gruppen (transkribering). Dette vil danne grunnlaget for analysen i oppgaven min, sammen med deler av analysen som jeg gjør i samarbeid med dere. Dette materiale vil være utgangspunktet for min masteroppgave.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil si at ingen vil kunne spore opplysninger direkte tilbake til informantene. Det vil kun være prosjektgruppen, student og veileder som har tilgang til data underveis. Dataene vil bli oppbevart i safe underveis i prosessen, samt på personlig MAC med passord. Ingen av deltagerne i studiet vil nevnes med navn, eller vil kunne bli gjenkjent i publikasjonen.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 22/5-2017. Datamaterialet vil makuleres etter prosjektslutt og sensur, ca 1/8-2017.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert eller fjernet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med veileder Anne Øfsti på telefonnummer 91323117, eller daglig ansvarlig Hege Nygaard på telefonnummer 92813987.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS og godkjent.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 Invitasjon til minnegruppe

Velkommen til minnegruppe

Historiene vi har om oss selv er med på å identifisere hvem vi er. Vi har alle våre egne unike historier å fortelle, likheter og ulikheter er det som skaper mangfoldet. Vi skal sammen i denne minnegruppen se på de skrevne minnene etter en trinnvis prosess. Dere blir trygt guidet gjennom prosessen av meg. Formålet med prosessen er som nevnt i infoskrivet å belyse hvordan vår minnedannelse påvirkes av samfunnets normer og verdsett, og hvordan minner er medvirkende i vår identitetsdannelse. Hensikten med minnearbeidet er ikke å se på de indre prosessene som individualiserte, men å belyse samfunnets normer og verdsett sett gjennom minnene våre.

1. Temaet for minnet du skal skrive omhandler søskenskap og familie. Minnet kan være fra barndomstid, ungdomstid eller nåtid. Du skal velge det minnet som kommer til deg først og står ut fra andre minner. Om minnet huskes positivt eller negativt har ingen betydning, bare skriv det som kjennes riktig iforhold til temaet. Et tips for å få minneprosessen igang er å se på familiefotografier, kanskje fra 17. mai eller en julefeiring.

Overskriften og temaet for minnet ditt er:

"Følelse av å være en søster"

2. Skriv ned dette minnet, etter følgende instruksjoner:

A. Minnet skal skrives i 3. person. Start gjerne med linjen: "Hun husker..."

B. Det er bare forekomsten av en hendelse, en opplevelse eller ett minne skal skrives ned. Flere hendelser satt i sammenheng, biografiske historier, tolkninger bør unngås.

C. Prøv å fokuser på erfaringen og sansingen (stemninger, følelser) og beskriv denne. I tillegg forsøk å beskrive omgivelsene rundt deg i minnet, de små detaljene. Skriv så konkret du kan, og ikke selvsensurer deg selv fordi du tenker et minne ikke er relevant.

D. Det skrevne minnet bør begrenses til maks en maskinskrevet side med linjeavstand 1,5.

E. Rediger, slett og føy til etterhvert som det føles naturlig. Minnene vi skriver ned er konstruksjoner og nye detaljer kan komme til oss underveis.

F. Når du er ferdig med å skrive ned minnet sender du det via mail til meg, innen søndag kveld 23/10. Jeg vil printe det ut og ta det med meg til minnegruppen. Minnene vil anonymiseres.

vel møtt!

Vedlegg 3 Utdrag fra transkripsjonen

3: ja, at det kanskje er de man føler seg mest følelsesmessig nær. Og så er det egentlig, de andre, den ekte familien er liksom mer en slags sånn.. ja... fasade eller..

2: mmm

1: mmm

I: Er det ulikheter i tematikken i de her minnene?

3: jeg synes kanskje den i midten, eller den nr 2, skiller seg litt ut ved at det er sånn stolthet og gode følelser og.. et ønske om å være, å ha en tilhørighet til, mest med broren sin da.

1: ja, det føler jeg og. At den i midten er liksom et ønske om en tilhørighet og å føle den tryggheten og føle på den. Mens de andre handler mer om skuffelse og ja, dårlig.. (mumler) ja. ..og skuffelse egentlig.

I: er det sånne tilbakevendende innslag, noe som slår igjen og igjen.. det har vi egentlig sagt litt om, den usikkerhetsfølelsen, forventningsfølelsen er definitivt tilbakevendende..

2: Tenkte på.... å spørre om noe? Men,ehhh.. hva kan det komme av? (ler)

I: spør!

2: Hva er grunnen til at det? (ler)

I: hva tror dere?

2: nå er .. man er jo svært smertelig klar over sin, hvordan man kom kanskje.. hvorfor man er der..

I: ja, for det er jo, ikke sant, hvis vi skal gå bak da. Det er jo nettopp det som er litt interessant å gå bak konstruksjonene her. Da er det jo interessant å høre hva dere tenker om akkurat det.

3: jeg tenker at det alltid er en slags, det der med følelsene til et menneske ofte står i konflikt med diskursen. At det er liksom, ...det blir så vanskelig da, at man...

I: og hvilken diskurs er det som er vanskelig?

3: nei, det er liksom forventningen til den rollen man skal ha, hvordan man skal passe inn..hvordan..

I: i familien?

3: ja, hvordan man skal være sammen, hvordan man skal fylle rollen, hvordan man skal føle det. I forhold til ulike situasjoner. Ehh.. Også hvis man da, hvis det ikke kjennes sånn så er det liksom, da blir det så konflikt. Og så tror jeg ikke egentlig.. at, at ofte det kan være at det er bedre nå enn før, men man blir ikke spurt om, følelsene, men man blir mere instruert kanskje

i hvordan man, at det må du bare tilpasse deg, sånn og sånn er det og... At de følelsene blir ikke helt tatt på alvor da. Kanskje, jeg vet ikke jeg ...

1: det synes jeg var et godt.. man blir liksom, litt instruert i hva du skal føle. ..

I: og hvem instruerer? Det er de sosiale meningene ikke sant, det er det vi..? samfunnet rundt?

2: mmm. Det er jo på en måte en forventning og, at... , vi skal klare oss.....Ehh.... Tror jeg. At det er derfor vi blir adoptert at...(toner ut)..

I: tenker du den er sterkere, eller føles den sterkere?

2: jeg tror det etter hvert,..., når man vokser opp, ...fordi man ser jo også forskjellene mere. Også skal man jo på en måte kompensere litt kanskje, ...være seg selv mer bevisst og.. forskjellene,...noe som ikke kanskje er så lett, men nå snakker jeg jo fra mine egne erfaringer da...

I: men det er det som er så fint, vi er forskjellige. Hva tenker dere andre om det?

1: nei, hvis jeg på en måte forstår deg riktig... så har man følt, vært klar over at man var annerledes, så vil man alltid prøve å kompensere for det da, med å være best og finest. Og man må hele tiden yte noe ekstra da! (hever stemmen) Man må på en måte være over snittet på alt for at det skal være bra nok.

2: med mer,

I: er det noe som skjer innad i familien, føler man at man også må gjøre det der, eller er det ovenfor systemet – eller samfunnet rundt?

1: samfunnet, for min del. Ikke innad i familien. Nei. Det har aldri vært sånne forventningspress med sånn der. Det gjelder samfunnet. Men det er jo ikke no, man går jo og føler det selv, det er ikke sikkert samfunnet føler det men man går og føler det selv.

2: nå er det jo sånn da at for eksempel,...ehh.... si lungekapasitet da, jeg synes jeg hørte det en eller annen gang at de europeiske.. hva heter det, standariseringer av O2 opptak og sånn er jo fra en europeisk folkestamme, mens..og derfor må vi kompensere, eller føle oss litt mere, altså når det gjelder fysiske utfordringer og sånn under oppveksten da. Atte, og hvis vi ikke strekker til, så er det ikke bra nok. Fordi samfunnet er på en måte, har en måleinstrument for noe annet enn det vi er. Hvis du skjønner hva jeg mener..mm.

I: mmm

3: jeg husker jo litt sånn fra, eller jeg føler meg ikke noe annerledes på en måte innad i familien, men jeg husker det var litt sånn rundt. Så var det jo noen som jeg tenker, eller ga litt uttrykk for det da. Litt sånn venner av foreldrene mine og .. også husker jeg det var litt rart, for jeg kjente det jo ikke sånn! Men så ble det litt som en slags sannhet etter hvert. Som man da kanskje liksom justerte seg etter, eller gjorde noe med min selvoppfatningen da tror jeg. også hvor det var liksom, jeg hørte også at noen drev og snakket om at jeg skulle være mer takknemlig enn andre barn fordi jeg var så heldig å få komme... (ler)

1: stemmer!

3: så heldig å komme hit... Så tenkte jeg sånn: skal jeg det liksom? Også ble det litt sånn, for jeg hørte det rundt flere steder. Også ble det sånn, kanskje jeg skal det? Men så.. ja, foreldrene mine har jo aldri tenkt det liksom. Tenkt at de har vært heldige som fikk meg, men..

2: Mine foreldre tenkte det..at jeg skulle være ekstra takknemlig for det. .. jeg hørte det fra min bestefar til og med. Muntlig. Så det er jo en forskjell på mange måter.

I: ja, det er mange av de historiene.

3: så det bygger jo en slags sånn derre selvoppfattelse som jeg tenker.. den er jo ikke der i utgangspunktet. Men fordi samfunnet har så mye formeninger om hva som er riktig da, og litt sånn, at du er jo ikke ekte, du er jo ikke datteren dems på ordentlig liksom. Så tenker jeg.. (sukker) jeg er jo det liksom! Og hvordan det alltid ble sånn : jammen du må jo kjenne, du må jo savne dine ordentlige foreldrene dine og.. selv om jeg vet jo ikke hvem de er liksom. Hvor det alltid har vært sånn spørsmål.. så tror jeg også at foreldrene mine sikkert ble oppfordret til å spørre, at de skulle liksom være inkluderende og liksom spørre om sånne ting da. Også ble det liksom sånn: ja, ...tenker du på dem..? og det er jo fint å spørre om det, men for meg var jo det aldri en sånn.. det var jo ikke de som var mine foreldre.

I: så her er det forskjell. For to av dere sånn som jeg hører, så innenfor familiesystemet så var det ikke forskjell, det var ikke en utfordring eller da var det innenforskap da på en måte. Men for deg så kunne det også føles utenforskap innad i familien. Men for to av dere så var det utenforskap noen ganger da, i møte med samfunnet på en måte.. Du sa noe (1), når jeg forsto at jeg var annerledes..

1: mmmm.. ja, det er på en måte noe jeg har jobbet med hele tiden liksom. Hvis jeg hadde liksom gått på NAV nå, da føler jeg at da har jo alle sammen... da er det jo sånn det er da med dere utlendingene. For det er jo det dere gjør. (snakke rmed høy stemme) Så da føler jeg på en måte at jeg kan jo ikke bare ha en vanlig jobb, jeg må jo ha en ekstra god jobb. Så da må jeg liksom være litt bedre enn de vanlige hele tiden for å bevise for samfunnet at jeg går ikke på NAV, jeg har ikke bare en vanlig jobb. Alltid den følelsen av at jeg streber etter hele tiden egentlig.

I: så, kan man si at det er en sosial mening i at man, at samfunnet da også mener at når man er adoptert inn i en familie så skal man oppfylle en lykkelig historie? Eller man skal på en måte være bra, eller det skal hvertfall ikke ende i noe dårlig... er det..? men hvordan har det vært i forhold til, for vi snakker jo om følelse av å være en søster – søsterskap, familieskap – så vi må liksom se på det vi har sett på i dag og den diskusjonen, hva har deres opplevelse av hva folk.. folk generelt da, om hva en familie er? Slektsbånd for eksempel? Det er jo en diskurs. Hvordan det fører til det? Er det noe dere har tenkt på når vi har snakket om dette? Du sa jo at hvorfor er det akkurat de temaene vi har likt.. for eksempel. Har dere tanker rundt det?

2: det er jo.. jeg har jo på en måte lært at følelse av slektskapet virker i det at man er det i blodet da. Så sånn sett så.. så er kanskje den oppfatningen litt annerledes enn den gjennomsnittlige.

3: for den kjenner jeg også veldig på...

